

Regeringens proposition

1978/79: 88

om försöksverksamhet med användning av telefon vid rättegång;

beslutad den 25 januari 1979.

Regeringen föreslår riksdagen att anta det förslag som har tagits upp i bifogade utdrag av regeringsprotokoll ovannämnda dag.

På regeringens vägnar

OLA ULISTEN

SVEN ROMANUS

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen föreslås en lag som innebär att det vid vissa domstolar kan anordnas försöksverksamhet med användning av telefon vid rättegång.

Lagen föreslås träda i kraft den 1 april 1979 och gälla till utgången av år 1980.

Förslag till

Lag om försöksverksamhet med användning av telefon vid rättegång

Härigenom föreskrivs följande.

1 § Vid de allmänna domstolar som regeringen eller, efter regeringens bemyndigande, domstolsverket bestämmer får vid handläggning av mål försöksvis användas telefon i enlighet med vad som anges i denna lag. Beslut om sådan försöksverksamhet får avse högst tio tingsrätter och högst två hovrätter.

2 § Vid förhandling enligt 42 kap. 10, 12–14 § eller 20 § andra stycket rättegångsbalken eller 5 § lagen (1974: 8) om rättegången i tvistemål om mindre värden får part helt eller delvis utföra sin talan och höras per telefon, i den mån rätten finner det lämpligt och parterna samtycker till det. Detsamma gäller i fråga om huvudförhandling i brottmål, vari anledning ej förekommer att ådöma annan brottspåföljd än böter.

3 § Förhör med vitne eller sakkunnig får hållas per telefon, i den mån rätten finner det lämpligt samt parterna och den som skall höras samtycker till det. Detsamma gäller förhör i brottmål med målsägande som hörs i anledning av åklagarens talan.

4 § Vid förhandling då telefon används får även annan åtgärd som står i nära samband med parts utförande av talan eller med hörande av part, målsägande, vittne eller sakkunnig vidtas per telefon.

5 § Under försöksverksamheten får kallelse till förhandling eller till förhör per telefon ske i den ordning rätten finner lämpligt. I kallelse till den som skall utföra sin talan eller höras per telefon får ej utsättas påföljd.

6 § I fråga om rätt till ersättning och förskott på sådan ersättning vid medverkan i rättegång per telefon tillämpas vad som är föreskrivet om ersättning och förskott vid inställelse till förhandling.

Denna lag träder i kraft den 1 april 1979 och gäller till utgången av år 1980.

JUSTITIEDEPARTEMENTET

Utdrag
PROTOKÖLL
vid regeringssammanträde
1978-12-07

Närvarande: statsministern Ullsten, ordförande, och statsråden Sven Romanus, Mundebo, Wikström, Friggebo, Wirtén, Rodhe, Wahlberg, Hansson, Enlund, Lindahl, Winther, De Geer, Blix, Gabriel Romanus, Tham, Bondestam

Föredragande: statsrådet Sven Romanus

Lagrådsremiss med förslag om försöksverksamhet med användning av telefon vid rättegång

1 Inledning

I februari 1977 tillsattes rättegångsutredningen (Ju 1977:06)¹ med uppdrag att göra en översyn av rättegångsförfarandet vid allmän domstol. Översynen syftar till att göra förfarandet mera flexibelt samt såvitt möjligt snabbare, enklare och billigare utan att befogade rättssäkerhetskrav sätts åt sidan. Både tvistemål och brottmål omfattas av uppdraget.

Rättegångsutredningen har under sitt arbete övervägt möjligheterna att använda telefon vid rättegång. Inom utredningens sekretariat har en promemoria utarbetats i frågan. Utredningen anser att de i promemorian upptagna förslagen är värda att pröva innan slutlig ställning tas till frågan. I skrivelse den 22 juni 1978 till regeringen har utredningen därför hemställt att en försöksverksamhet i fråga om användning av telefon vid rättegång får anordnas i enlighet med vad som föreslås i promemorian. Promemorian bör fogas till protokollet i detta ärende som *bilaga 1*.

Efter remiss har yttranden över framställningen avgetts av riksåklagaren (RÅ), Svea hovrätt, hovrätten över Skåne och Blekinge, Stockholms tingsrätt, Göteborgs tingsrätt, Jönköpings tingsrätt, domstolsverket, statskonkoret, riksrevisionsverket (RRV), Sveriges domareförbund, Sveriges advokatsamfund, Föreningen Sveriges statsåklagare och Föreningen Sveriges åklagare.

En sammanställning av remissyttrandena bör fogas till protokollet i detta ärende som *bilaga 2*.

¹Ledamöter justitiekanslern Ingvar Gullnäs, ordförande, ledamöterna chefsrådmannen Ella Ericsson Köhler, advokaten Lars Laurin, f. d. kommunalrådet Arvid Persson och länsåklagaren Sten Styring.

2 Allmän motivering

2.1 Gällande ordning m. m.

Rättegången vid de allmänna domstolarna, dvs. tingsrätterna, hovrätterna och högsta domstolen, regleras i rättegångsbalken (RB). Balken bygger på principer om rättegångens muntlighet, koncentration och omedelbarhet. Innebörden härav brukar sammanfattas på följande sätt. Processmaterialet skall läggas fram för domstolen i muntlig form vid en förhandling. Målets avgörande skall omedelbart bygga på detta material. Detta görs möjligt genom att förhandlingen slutförs vid ett enda rättegångstillfälle eller vid rättegångstillfällen som ligger nära varandra i tiden. I fråga om bevisningen bygger RB på att fri bevisprövning tillämpas. Detta innebär att någon begränsning inte ställs upp i fråga om de kunskapskällor som får användas för sakens utredning och att domstolen vid värderingen av den föreliggande bevisningen inte är bunden av några formella regler.

I fråga om vissa tvistemål har genom lagen (1974: 8) om rättegången i tvistemål om mindre värden (småmålslagen) införts en reglering av rättegångsförfarandet som syftar till en mindre kostsam och omständlig procedur för tvistlösning vid de allmänna domstolarna.

Tvistemål och brottmål skall enligt RB normalt avgöras efter en huvudförhandling vid vilken parterna skall inställa sig inför rätten. När det gäller förberedelsestadiet i tvistemål har rätten däremot en viss valfrihet mellan att kalla parterna till muntlig förhandling och att låta dem yttra sig skriftligen. För förberedelse av huvudförhandling i brottmål ger RB inga särskilda regler.

Genom utvecklingen på telekommunikationernas område finns möjligheter att låta ett sammanträde med tre eller flera personer ersättas av en s. k. telekonferens. En sådan kan bestå i att personer som befinner sig på olika platser deltar i ett gemensamt telefonsamtal. En annan form av telekonferens är att man vid ett sammanträde med två eller flera deltagare inhämtar uppgifter från en person på annan plats per telefon. Vid RB:s tillkomst torde man inte ha räknat med möjligheten att kunna handlägga mål eller ärenden med utnyttjande av telekonferens. Detta kommer till uttryck i RB:s terminologi. Bestämmelserna i RB om förhandling i tvistemål och brottmål utgår från att part eller annan ej kan vara närvarande vid förhandling annat än genom att inställa sig vid domstolen.

Även om således RB ej medger telekonferens vid de förhandlingar som regleras i balken finns likväl ett visst utrymme för användning av telefon i det ordinarie förfarandet vid allmän domstol. Ett viktigt användningsområde för telefon i det dagliga domstolsarbetet är självfallet kontakter med parter, vittnen och andra vid exempelvis utsättande av mål till förhandling. Vid vissa kontakter mellan domstol och parter som inte är reglerade i RB såsom förberedelse i brottmål kan några formella hinder mot telekonferens knappast anses föreligga.

Inom tillämpningsområdet för småmålslagen är läget något annorlunda. I förarbetena (prop. 1973: 87 s. 164 och 189) förutsätts att åtminstone viss del av målets handläggning kan ske per telefon. Där uttalas nämligen att om stämningsansökan är bristfällig bör rätten bistå parten med att avhjälpa bristen, vilket kan ske per telefon. Vidare sägs att om någon av parterna åberopat muntlig bevisning det ofta torde vara motiverat att genom ytterligare kontakt med parterna, antingen skriftligen eller per telefon, söka skapa klarhet i om bevisningen verkligen är nödvändig. I 14 § småmålslagen föreskrivs att yttrande över käromål får göras skriftligen eller muntligen och att muntligt yttrande skall upptecknas genom rättens försorg. Något formellt hinder mot att yttrandet lämnas per telefon finns inte. I övrigt torde det emellertid vara tveksamt i vad mån telefon får användas i småmålsförfarandet.

2.2 Rättegångsutredningens framställning

I sin framställning föreslår utredningen att försöksverksamhet med användning av telefon vid rättegång får anordnas i enlighet med vad som sägs i den tidigare nämnda promemorian. Försöksverksamheten föreslås ske vid några allmänna domstolar som domstolsverket bestämmer. Enligt promemorian bör verksamheten koncentreras till förslagsvis tio tingsrätter och två hovrättsavdelningar.

För tvistemålsens del föreslås att sammanträde enligt 42 kap. 10, 12–14 § eller 20 § andra stycket RB eller 5 § småmålslagen får utan hinder av vad som annars gäller helt eller delvis hållas per telefon, om rätten finner det lämpligt och parterna samtycker därtill.

Vidare föreslår utredningen att muntlig bevisning i tvistemål och brottmål samt utsaga av målsägande i brottmål får utan hinder av vad som annars gäller upptas per telefon, om rätten finner det lämpligt och parterna samt den som skall höras samtycker därtill.

Beträffande utredningens närmare överväganden hänvisas till promemorian.

2.3 Remissyttrandena

Utredningens framställning har fått ett positivt mottagande under remissbehandlingen. Förslaget tillstyrks i huvudsak av remissinstanserna. Från flera håll framförs den uppfattningen att användning av telefon är ägnad att förenkla och förbilliga förfarandet i vissa mål. Å andra sidan pekar flera instanser på att problem av teknisk och processuell natur är förenade med en ordning där användning av telefon delvis ersätter nuvarande muntliga eller skriftliga handläggning. Först efter en försöksverksamhet, framhålls det, är det möjligt att överblicka konsekvenserna i olika hänseenden av telefonanvändning. Några remissinstanser föreslår att man

under försöksverksamheten också får möjlighet att höra tilltalad i brottmål per telefon i vissa fall när det är uppenbart att strängare påföljd än böter inte kommer i fråga. Från några håll ifrågasätts den närmare utformningen av den föreslagna lagen.

En sammanställning av remissyttrandena finns som nämnts i bilaga 2.

2.4 Behovet av en försöksverksamhet

För egen del vill jag först understryka att RB:s principer om muntlighet, koncentration och omedelbarhet har stort värde från flera synpunkter. Principerna är bl. a. ägnade att medföra en hög grad av rättssäkerhet. Samtidigt är det väsentligt att pröva varje möjlighet till ett billigare, enklare och snabbare domstolsförfarande utan att rättssäkerheten åsidosätts. Tekniska hjälpmedel för kommunikation kommer här in i bilden. Tanken att helt eller delvis ersätta olika slag av inställelse till förhandling med telekonferens behöver inte vara oförenlig med RB:s grundläggande principer.

Bland tänkbara fördelar med telekonferens märks främst möjligheterna till kostnadsbesparingar. Jag vill i detta sammanhang erinra om den nyligen utfärdade förordningen (1978: 143) om sparsamhet i fråga om statliga tjänsteresor. Där sägs att myndighet bör beakta att den utveckling på telekommunikationernas område som har ägt rum de senaste åren också innebär nya möjligheter att till lägre kostnader ersätta tjänsteresor med telekonferenser. Enligt förordningen bör hänsyn särskilt tas till vad som anförts i statskontorets tryckta rapport (1977: 38) Telekonferenser i statsförvaltningen. Utöver kostnadsbesparingar torde telekonferenser vid domstol också i många fall kunna medföra en snabbare och smidigare handläggning än som är fallet vid en vanlig muntlig förhandling.

Vissa problem är utan tvekan förbundna med användning av telefon i detta sammanhang. Flera remissinstanser pekar på de svårigheter som kan uppstå när det gäller att tillgodose kravet på offentlighet vid förhandling. Vidare kan risken för felaktiga avgöranden öka om man i alltför stor utsträckning gör avkall på kravet på personlig inställelse inför domstolen. Muntlig bevisning som upptagits per telefon kan i en del fall tillmätas mindre värde än motsvarande bevisning som har upptagits på konventionellt sätt.

Bland de övriga problem som dras upp av remissinstanserna kan nämnas frågan hur identifiering av den som skall höras per telefon skall anordnas.

För egen del anser jag det inte möjligt att utan närmare undersökning ta ställning till behovet och lämpligheten av handläggning per telefon. De tänkbara fördelarna med den föreslagna ordningen motiverar enligt min mening att systemet inte lämnas oprövat. Jag förordar därför i likhet med rättegångsutredningen att en försöksverksamhet med telefon vid rättegång kommer till stånd.

2.5 Försöksverksamhetens omfattning och inriktning

Rättegångsutredningen föreslår, som tidigare har nämnts, att försöken skall omfatta dels sammanträde för muntlig förberedelse i tvistemål enligt 42 kap. 10 och 12- 14 §§ RB, huvudförhandling i förenklad form i tvistemål enligt 42 kap. 20 § andra stycket RB och sammanträde enligt 5 § småmålslagen, dels upptagande av muntlig bevisning i tvistemål och brottmål samt av utsaga av målsägande i brottmål. Den angivna kategorin förhandlingar förekommer, med undantag för sammanträde enligt småmålslagen, i praktiken bara i tingsrätt. Förhör i bevisssyfte kan däremot förekomma både i tingsrätt och i hovrätt. Som allmänna förutsättningar för telekonferens skall enligt förslaget gälla att rätten finner det lämpligt samt att parterna och, vid förhör i bevisssyfte, den som skall höras samtycker därtill.

Remissinstanserna har i huvudsak ställt sig positiva till att telefon får användas under en försöksperiod i den omfattning som utredningen har föreslagit. Flera instanser, däribland RÅ och domareförbundet, föreslår emellertid att tillämpningsområdet vidgas till att avse tilltalad vid huvudförhandling i vissa bötesmål. Det anförs på den punkten att den tilltalade i mål, som enligt 46 kap. 15 § andra stycket RB i princip kan avgöras utan hinder av hans utevaro, bör kunna ges möjlighet att "inställa" sig per telefon. I vart fall bör han beredas tillfälle att under rättegången yttra sig per telefon.

När det gäller att bestämma området för telekonferens vill jag framhålla värdet av att man under försöksverksamheten får tillfälle att samla erfarenheter från så många delar av rättegångsförfarandet som möjligt. Det är nämligen inte säkert att erfarenheter från ett begränsat område utan vidare är generellt tillämpliga. Å andra sidan bör man endast med försiktighet utsträcka försöksverksamheten till områden där det av kostnads- eller rättssäkerhetsskäl eller av andra orsaker kan finnas berättigad tveksamhet till telefonanvändning.

Från dessa utgångspunkter anser jag att tillämpningsområdet inte bör inskränkas i förhållande till utredningens förslag. I stället bör området utan olägenheter kunna vidgas något. Jag delar sålunda den nyss återgivna uppfattningen hos flera remissinstanser att man i brottmål, där det inte finns anledning att ådöma annan brottspåföljd än böter, försöksvis bör tillåta förhör per telefon med den tilltalade. Det innebär att domstolen i större utsträckning än nu skulle kunna underlåta att kalla den tilltalade personligen till huvudförhandling inför rätten. Vidare skulle, i fall då den tilltalade har kallats, målet oftare kunna avgöras trots att han inte har inställt sig. Jag vill därför förorda att försöksverksamheten även får omfatta nu angivna fall.

I likhet med utredningen anser jag att det som villkor för att telekonferens skall få användas i ett mål måste krävas att rätten finner det lämpligt. Någon ovillkorlig rätt för parterna att få en telekonferens till stånd bör

alltså inte finnas. Å andra sidan bör det alltid krävas att parterna och, vid förhör med vittne, sakkunnig eller målsägande som hörs i anledning av åklagarens talan, den som skall höras lämnar sitt samtycke.

Bland omständigheter som bör tillmätas betydelse vid domstolens lämplighetsprövning kan nämnas.

I dispositiva tvistemål kan som regel inte några principiella invändningar riktas mot telefonanvändning, om parterna samtycker till en sådan handläggning. I indispositiva tvistemål och i brottmål, dvs. i mål där rätten har en utredningsskyldighet, blir lämplighetsprövningen däremot av mer grannliga natur. Kan användningen av telefon befaras äventyra utredningen i målet, bör telefon inte användas.

Särskilt viktigt är det att rätten med urskiljning använder möjligheten att höra en tilltalad per telefon. Vidare kan det finnas anledning att iaktta försiktighet när det är fråga om vittnesförhör. Detta gäller framför allt när tilltron till ett vittne kan ha avgörande betydelse i målet. I andra fall kan emellertid omständigheterna vara sådana att en vittnesuppgift utan vidare kan godtas. I sådana fall bör det normalt inte finnas någon anledning till tveksamhet beträffande användning av telefon.

Av avgörande betydelse för om telefon skall kunna användas i själva rättegångsförfarandet är att identiteten hos den person domstolen talar med kan fastställas. I en del fall torde identitetsfrågan inte innebära något problem såsom då telefonsamtal skall föras med advokat i hans egenskap av ombud för part. I andra fall kan frågan, som påpekas i promemorian, lösas genom att en trovärdig person intygar identiteten hos den person domstolen talar med. Jag återkommer till dessa spörsmål i specialmotiveringen.

Som framhålls i promemorian är det möjligt att förlikning i tvistemål kan bli svårare att åstadkomma, om domstolen väljer att hålla telekonferens i stället för att träffa parterna vid förhandling inför rätten. Vid lämplighetsprövningen bör detta beaktas. I mål enligt småmålslagen – där rätten enligt uttrycklig föreskrift har att söka förlika parterna, om ej särskilda skäl föranleder annat – bör dock den nu berörda omständigheten tillmätas mindre vikt. Det är nämligen angeläget att försöksverksamheten inom småmålens område ej blir alltför begränsad.

I promemorian framhålls att det är oriktigt att uppfatta telefonen bara som ett substitut för direkta personliga sammanträffanden. I detta vill jag instämma. Telekonferens bör ses också som ett komplement till förhandling med personlig närvaro inför rätten. Genom telekonferens kan exempelvis skyddskonsulenter, läkare och andra, som annars endast skulle ha medverkat i rättegången via intyg, komma till tals vid förhandlingen. Eventuella betänkligheter mot att anordna telekonferens bör vara betydligt mindre, om den medverkan av part eller annan som man uppnår genom användningen av telefon inte alls eller endast med svårighet hade kunnat åstadkommas på annat sätt. Även detta bör beaktas vid lämplighetsprövningen.

Under försöksverksamheten bör användningen av telefon såvitt gäller ordinära tvistemål inte vara förbehållen någon bestämd fas av förfarandet, exempelvis efter en inledande skriftlig handläggning. I stället bör eftersträvas att det, inom ramen för försöksverksamhetens allmänna tillämpningsområde, i så många olika situationer som möjligt blir belyst i vad mån det finns behov av telekonferens. Inte heller bör användningen av telekonferens begränsas på det sättet att förhör med person i bevissyfte får ske endast när båda parter är närvarande vid domstolen. Något krav på att den som skall höras uppehåller sig inom riket bör ej ställas upp.

Har rätten i ett enskilt fall beslutat att anordna telekonferens men visar det sig under målets handläggning mindre lämpligt att fullfölja förfarandet per telefon, bör rätten vara oförhindrad att avbryta telekonferensen och utsätta målet till handläggning i sedvanliga former.

Som jag tidigare har anfört bör telekonferens inte få anordnas utan att parterna har lämnat sitt medgivande. Återtas medgivande innan tvisten är avgjord, får målet handläggas på sedvanligt sätt. Däremot bör part som ångrar sitt medgivande sedan saken avgjorts inte kunna få avgörandet undanröjt på den grunden att telekonferens använts i stället för det ordinarie förfarandet.

Utöver nu redovisade förutsättningar för telekonferens gäller självfallet den allmänna förutsättningen att kravet på offentlighet vid rättegången kan tillgodoses. Finns åhörare i domstolslokalen, måste dessa kunna höra allt vad som sägs under telekonferensen. Kan detta i visst fall ej ske, saknas förutsättningar att anordna sådan konferens. Detta följer av 5 kap. RB.

Även kostnadsaspekterna bör tas med i domstolens bedömning. Härvid bör bl. a. beaktas vad som anförs i statskontorets tidigare nämnda rapport Telekonferenser i statsförvaltningen.

I rättegångsutredningens promemoria lämnas en redogörelse för de olika teletekniska hjälpmedel som f. n. finns tillgängliga. I promemorian förordas att konferenstelefon av lågtalande modell kommer till användning i försöksverksamheten.

Statskontoret har i sitt remissvar framhållit att det i förvaltningen anskaffas huvudsakligen högtalande telefoner. Enligt statskontorets uppfattning skulle det vara intressant om försöksverksamheten även omfattade detta hjälpmedel.

Jag vill för egen del framhålla angelägenheten av att försöksverksamheten även såvitt avser den tekniska sidan får en så bred inriktning som möjligt. Jag anser därför att det inte är lämpligt att nu låsa försöken vid en viss teknik. I stället bör möjligheten lämnas öppen att under försöksverksamheten välja de tekniska hjälpmedel som framstår som lämpligast utifrån de syften som försöken skall tillgodose.

Jag anser – i huvudsaklig överensstämmelse med vad utredningen föreslagit – att försöksverksamheten bör koncentreras till högst tio tingsrätter och två hovrätter. Det bör ankomma på regeringen eller, efter regeringens

bemyndigande. domstolsverket att närmare bestämma vid vilka domstolar försöksverksamheten skall äga rum. Härvid bör eftersträvas att verksamheten förläggs till domstolar som kan antas vara representativa för en större kategori. Sälunda bör både stora, medelstora och små tingsrätter finnas med. Även en geografisk spridning är önskvärd. Domstol med domkrets som omfattar glesbygd med stora avstånd bör också ingå i försöken. I den mån domstol är indelad i avdelningar kan i särskild ordning föreskrivas att försöksverksamheten skall bedrivas vid en eller flera avdelningar.

Under försöksverksamheten bör det genom domstolsverkets försorg lämnas råd till domstolarna när det gäller tekniska problem. Domstolsverket bör också fortlöpande följa verksamheten och vid behov sprida information om gjorda erfarenheter bland de deltagande domstolarna.

De grundläggande reglerna om försöksverksamheten bör tas in i en särskild lag. Kompletterande bestämmelser kan tas in i förordning. Författningarna bör träda i kraft den 1 april 1979. Giltighetstiden bör begränsas till utgången av år 1980.

3 Upprättat lagförslag

I enlighet med det anförda har inom justitiedepartementet upprättats förslag till

lag om försöksverksamhet med användning av telefon vid rättegång.

Förslaget bör fogas till regeringsprotokollet i detta ärende som *bilaga 3*.

4 Specialmotivering

1 §

Den föreslagna lagen tar endast sikte på vissa angivna delar av rättegångsförfarandet. Därmed har inte ställning tagits till möjligheterna och lämpligheten av att i andra fall använda sig av telefon vid handläggning av mål. I utredningens promemoria nämns bland annat förberedande av brottmål som ett lämpligt användningsområde. Planering av blivande huvudförhandling i brottmål sker redan f.n. telefonledes. Som framgår av den allmänna motiveringen torde det inte föreligga några formella hinder i RB för telekonferens under det förberedande stadiet i brottmål.

Handläggningen per telefon bör kunna komma till stånd på initiativ både av rätten och av part. En domare som vill utnyttja denna möjlighet bör ta kontakt med parterna i förväg. Skall någon höras i bevissyfte per telefon, bör även denne kontaktas vid planeringen av målets handläggning.

2 och 3 §§

Av 2 § framgår att part får helt eller delvis utföra sin talan och höras per telefon vid vissa typer av förhandlingar inför domstol, om rätten finner det lämpligt och parterna samtycker till det.

I 3 § har föreskrivits att förhör med vittne eller sakkunnig får hållas per telefon, om rätten finner det lämpligt och om samtycke föreligger från både parterna och den som skall höras. Detsamma gäller förhör i brottmål med målsägande som hörs i anledning av åklagarens talan.

Den föreslagna lagen ersätter vissa bestämmelser i RB och småmålslagen. Dessutom modifieras tillämpningen av olika regler. Av förevarande paragrafer följer att den som medverkat i rättegången per telefon skall vid tillämpningen av RB:s och småmålslagens bestämmelser anses ha varit närvarande vid domstolen. Bestämmelser som förutsätter vederbörandes närvaro i rättssalen finns i 9 kap. 5 § (rättegångsförseelse), 12 kap. 17, 18 och 22 §§ (rättegångshandling av ombud eller rättegångsbiträde i parts närvaro, m. m.), 13 kap. 4 § (ändring av talan inför rätten), 9 kap. 5 § (brott inför domstol), 36 kap. 16 § (vittnesförhör inför rätta), 36 kap. 18 § (vittnesförhör i parts utemål), 40 kap. 19 § (förhör med privat sakkunnig), allt RB, samt 17 och 18 §§ småmålslagen (sammanträde inför rätten).

Principen att handläggning per telefon är att jämställa med annan handläggning enligt RB påverkar även tillämpningen av andra bestämmelser i RB. Detta gäller bl. a. bestämmelserna i 11 kap. 5 § och 21 kap. 2 § (personlig inställelse), 17 kap. 2 § och 30 kap. 2 § (dom grundas på vad som förekommit vid förhandling), 21 kap. 9 § (kallelse av försvarare till förhandling), 17 kap. 9 § och 30 kap. 7 § (avkunnande av dom vid huvudförhandling m. m.), 43 kap. 2 § och 46 kap. 2 § (inställande av huvudförhandling).

Av förevarande paragrafer framgår att förhandling eller förhör per telefon kan ske endast med de berördas samtycke. Detta får återverkningar på tillämpningen av åtskilliga bestämmelser som rör rättegången. Sålunda kan regler som stadgar påföljd eller annan rättsföljd i anledning av underlåten inställelse till förhandling ej tillämpas. Bestämmelser som innehåller regler av nu angivet slag är bl. a. 18 kap. 5–7 och 9 §§ samt 31 kap. 4–6 §§ (kostnadsansvar), 35 kap. 4 § (bevisvärdering vid underlåten inställelse), 36 kap. 20–23 §§ (påföljd för vittne i anledning av utemål m. m.), 44 kap. 1–7 §§ (påföljd vid parts utemål m. m.), 46 kap. 14 § (påföljd vid målsägandes utemål), allt RB, samt 19 § småmålslagen (påföljd vid parts utemål).

Några av de angivna bestämmelserna saknar aktualitet under försöksverksamheten redan på den grunden att påföljd inträder endast under den förutsättningen att kallelsen upptagit föreläggande om påföljden (jfr 44 kap. RB). Som framgår av 4 § i det följande får kallelse till förhandling eller förhör per telefon inte förenas med någon påföljd.

Även i övrigt finns bestämmelser i RB och småmålslagen, som röner

inverkan av att krav på samtycke uppställts för medverkan i måls handläggning per telefon, exempelvis 11 kap. 5 § och 21 kap. 2 § RB (personlig inställelse).

Det blir under försöksverksamheten av betydelse för tillämpningen av de nu redovisade reglerna om telekonferens har beslutats eller ej. Rätten bör därför alltid dokumentera beslutet exempelvis genom anteckning i akten.

Bestämmelsen i 2 § omfattar alla brottmål, i vilka brottspåföljden kan förutses bli ej annat än böter. Då rätten prövar lämpligheten av att telefon skall användas, har den bl. a. att beakta att saken måste kunna nöjaktigt utredas per telefon (jfr 21 kap. 2 § och 46 kap. 15 § andra stycket RB). Även åklagare och målsägande omfattas av bestämmelsen. Det torde dock i allmänhet saknas anledning att låta åklagaren medverka i rättegången per telefon. Kan saken nöjaktigt utredas utan den misstänktes medverkan vid förhandlingen finns givetvis ingen anledning att höra honom per telefon.

2 § medger att partsförhör under sanningsförsäkran äger rum i samband med förhandling per telefon, om rätten finner det lämpligt och parterna samtycker därtill.

Som framgår av den allmänna motiveringen kan rätten under en förhandling per telefon finna att målet lämpligen bör handläggas i ordinär form. Part kan också begära att telefonförhandlingen skall avbrytas. Rätten har i sådant fall att utsätta målet till handläggning i vanlig ordning.

Förhör enligt 3 § kan ske antingen inom ramen för en sådan förhandling som avses i 2 § eller i samband med annan förhandling i tvistemål eller brottmål.

Förhör med vittne per telefon torde främst bli aktuellt i de fall det saknas anledning att ifrågasätta riktigheten av vittnets uppgifter. När det gäller s. k. tilltrosvittnen torde det ej vara lämpligt att höra dem per telefon.

Även vid telefonförhör gäller att handläggningen per telefon avbryts om någon av parterna begär detta. Den hörde har också rätt att när som helst avbryta förhöret.

Jag har i den allmänna motiveringen framhållit vikten av att, om någon medverkar per telefon, hans identitet kan fastställas. När det gäller en person som skall höras i bevissyfte, dvs. vittne, sakkunnig och målsägande som hörs i anledning av åklagarens talan, bör som huvudregel gälla att han föreläggs att för förhöret inställa sig hos lämplig myndighet, exempelvis polismyndighet på den ort där han vistas. Denna myndighet får då ombesörja identitetskontroll. Undantag från denna regel bör dock kunna förekomma, t. ex. om den som skall höras vårdas på sjukhus eller är anställd ombord på ett fartyg i utrikes fart. I dessa undantagsfall bör på annat lämpligt sätt domstolen förvissa sig om identiteten, exempelvis genom samtal med läkare på sjukhuset eller befälhavaren på fartyget. I en del fall bör kravet på särskild identitetskontroll kunna mildras, såsom då en polisman skall höras som vittne.

Även vid förhör med tilltalad i brottmål är det viktigt att domstolen sörjer för att identitetskontroll sker. Vad nyss sagts om förhör med person i bevissyfte bör gälla även förhör med tilltalad. Skall part i tvistemål höras per telefon bör risken för misstag angående partens identitet i många fall inte vara så stor. Kan parten utan olägenhet inställa sig hos myndighet på annan ort än domstolsorten bör denna lösning väljas, särskilt om förhör under sanningsförsäkran är aktuellt.

Erforderliga regler om identitetskontroll kan meddelas i förordning.

Innan vittne avger sin berättelse skall han som regel avlägga ed (36 kap. 11 § RB) och erinras om bl. a. sin sanningsplikt (36 kap. 14 § RB). Detta får vid förhör per telefon ske i början av telefonförhöret.

I 36 kap. 16 § RB föreskrivs att vittne skall avlägga sin utsaga muntligen. Skriftlig vittnesberättelse får inte åberopas; dock kan det tillåtas vittnet att anlita skriftlig anteckning till stöd för minnet. Även beträffande sakkunnig finns viss begränsning när det gäller rätten att använda skriftligt material vid förhör (40 kap. 10 och 19 §§ RB). Genom att låta förhörspersonen inställa sig hos myndighet finns möjligheter att kontrollera efterlevnaden av nu berörda regler. Även åtgärder i annan ordning för kontroll kan tänkas. I dessa hänseenden bör bestämmelser meddelas i förordning.

Som utredningen föreslår bör bevisningen normalt upptas vid huvudförhandlingen i målet. Det bör dock inte föreligga något hinder mot att – under de förutsättningar som anges i RB för förhör utom huvudförhandling – hålla också telefonförhör utom huvudförhandling. I sistnämnda fall blir 35 kap. 9 § RB tillämplig.

4 §

Det förhållandet att det krävs medgivande från parter och andra personer som skall höras för att telefon skall få användas gör att RB:s regler om kallelse till förhandling och påföljd vid underlåtelse att iakttä vad som föreskrivs i kallelse inte kan tillämpas fullt ut. Med hänsyn härtill föreskrivs i förevarande paragraf att kallelse till förhandling eller förhör per telefon får ske i den ordning rätten finner lämpligt. I kallelse till den som skall utföra sin talan eller höras per telefon får ej utsättas någon påföljd.

Rätten har alltså möjlighet att välja det kallelsesätt som är lämpligast för varje situation. Det får förutsättas att domstolen innan kallelse utsänds tar kontakt med parter och andra för att komma överens om förfarandet vid telefonförhandlingen eller telefonförhöret. I flertalet fall bör kallelse kunna utfärdas i den form och i den tid som f. n. gäller – med det undantag som gäller beträffande utsättande av påföljd. I vissa fall kan behov av telefonförhör – exempelvis för att höra ett vittne som åberopats under en förhandling – uppkomma med kort varsel. I sådana fall kan självfallet förhöret direkt ta sin början utan något föregående kallelseförfarande.

Genom bestämmelsen att påföljd inte får sättas ut undanrycks förutsättningarna att döma exempelvis till tredskodom, som ju förutsätter att i

kallelsen angivits att tredskodom kan komma att meddelas (jfr 44 kap. 2 § RB).

5 §

Av särskilda regler i RB och rättshjälpslagen (1972: 429) följer att part eller annan som inställer sig till förhandling vid allmän domstol under vissa förutsättningar är berättigad till ersättning för sin inställelse. Därjämte finns regler om förskott på sådan ersättning. Motsvarande rätt till ersättning och förskott bör gälla för den som medverkar i rättegången per telefon i anledning av kostnader m. m. som är förbundna med hans medverkan. En föreskrift härom har tagits in i förevarande paragraf.

Närmare regler om ersättning ges i vittnesersättningskungörelsen (1973: 262) och kungörelsen (1973: 261) om utbetalning av vissa ersättningar i mål eller ärende vid domstol, m. m.

När det gäller själva telefonkostnaderna anser jag liksom utredningen att de bör stanna på statsverket.

5 Hemställan

Jag hemställer att lagrådets yttrande inhämtas över förslaget till lag om försöksverksamhet med användning av telefon vid rättegång.

6 Beslut

Regeringen beslutar i enlighet med föredragandens hemställan.

Promemoria angående användning av telefon vid rättegång

1 Inledning

En av grundtankarna vid det lagstiftningsarbete, som resulterade i vår nu gällande rättegångsbalk, var att låta förfarandet i stor utsträckning präglas av muntlighet. Tvistemål och brottmål skall normalt avgöras efter en huvudförhandling vid vilken parterna skall inställa sig inför rätten. När det gäller förberedelsestadiet i tvistemål har domaren däremot en viss valfrihet mellan att kalla parterna till muntlig förhandling och att låta dem yttra sig skriftligen.

Direktiven för rättegångsutredningen (Dir 1977: 10) ägnar stort utrymme åt frågor som rör ett ändrat förhållande mellan skriftligt och muntligt domstolsförfarande. Det framhålls att inställelser inför rätten i regel är kostsamma och ofta medför betydande tidsutdräkt. Alternativet skriftligt förfarande har emellertid många gånger den nackdelen att parterna "skriver förbi" varandra.

Alternativen inställelse – brev återspeglar äldre tiders begränsade möjligheter att meddela sig med andra. Numera finns det ytterligare möjligheter. Sedan RB skapades har det skett en enorm utveckling på telekommunikationsområdet. I det följande behandlas frågan i vad mån det är möjligt att också i domstolsprocessen tillgodogöra sig de framsteg som har gjorts.

Det är viktigt att särskilt uppmärksamma nya och moderna möjligheter att låta tre eller flera personer som befinner sig på olika platser delta i telefonsamtal, s. k. telefonmöten. Sådana möten kan tänkas ersätta vissa förhandlingar som nu sker i rättsalen.

I den nyligen utfärdade förordningen (1978: 143) om sparsamhet i fråga om statliga tjänsteresor sägs, att myndigheter bör beakta att den utveckling på telekommunikationernas område som har ägt rum de senaste åren också innebär nya möjligheter att till lägre kostnader ersätta tjänsteresor med s. k. telekonferenser. Särskilt bör hänsyn tas till vad som anförts i statskontorets tryckta rapport (1977: 38) Telekonferenser i statsförvaltningen.

Ett telefonmöte har sina största fördelar framför ett mera personligt möte när inställesekostnaderna skulle bli stora genom reseavstånd eller antal resande. Ett telefonmöte går också i allmänhet fortare än ett vanligt sammanträde. Ett telefonmöte kräver vidare generellt sett ganska litet förarbete på det administrativa planet och kan anordnas utan sådan tidsutdräkt, som vanligen är förenad med en inställelse inför domstol.

Det är emellertid inte bara telefonmöten som är intressanta när det gäller användning av telefon vid rättegång. Redan ett vanligt telefonsamtal skulle i många fall kunna medföra betydande rationaliseringsvinster när det gäller att inom ramen för ett vanligt inställeseförfarande höra en viss person, som av ett eller annat skäl inte kan närvara inför rätten eller som kan inställa sig endast med stor uppoffring.

2 Nuvarande möjligheter att använda telefon i samband med rättegång

Frågan om telefonens användning vid rättegång kan inte ses bara från rationell synpunkt. En viss tveksamhet beträffande tekniska hjälpmedel i domstolsarbetet är inrotad hos många. Den torde åtminstone delvis kunna förklaras av att det tidigare endast har funnits en tekniskt icke godtagbar apparatur att använda. Utländska erfarenheter visar att telefonmötenas användning mera är en "försäljningsfråga" än en lämplighetsfråga. I utlandet (USA) har emellertid rättegångar redan genomförts per telefon och erfarenheterna av det nya hjälpmedlet tycks ha varit positiva.

När man i dag använder telefonen i domstolsarbetet rör det sig huvudsakligen endast om enklare uppgifter, främst i samband med måls utsättande till förhandling. De telefonsamtal som faktiskt förekommer hålls nästan uteslutande mellan domstolen och parterna en i sänder. Det är därför naturligt – med hänsyn till vikten av tilltron till domstolens opartiskhet i sakfrågorna – att vid telefonsamtalen avhandlas nästan enbart frågor av formell natur. Vill man låta telefonsamtalen omfatta också materiella och därmed mera känsliga frågor är det viktigt att båda parterna får vara med samtidigt i ett telefonmöte.

I vissa fall kan domstolarna redan i dag hålla telefonmöten. Flera formella hinder förligger dock. När RB skapades hade man inte några telefonmöten i tankarna. RB använder därför termer som "komma tillstådes", "inställelse" m. m. Man måste öva visst våld på det allmänt vedertagna språkbruket för att kunna säga att begreppen passar in på telefonmöte.

Inom tillämpningsområdet för lagen (1974: 8) om rättegången i tvistemål om mindre värden (småmålslagen) förhåller det sig något annorlunda, eftersom man i förarbetena till den lagen uttryckligen angett att åtminstone viss del av målets hantering kan få ske per telefon. Enligt 5 § småmålslagen skall mål beredas för avgörande vid sammanträde eller genom skriftlig handläggning. Ett telefonmöte torde utan svårighet kunna betecknas som sammanträde i småmålslagens mening. Enligt 16 § skall dock part kallas att inställa sig till sammanträde vid visst äventyr. Man torde knappast ha rätt att uppfatta bestämmelsen såsom endast avseende påföljden för det fall att vederbörande kallas att inställa sig. För att ett småmåls-sammanträde skall kunna hållas per telefon under formellt oantastliga former torde åtminstone den sist nämnda paragrafen behöva ändras. I 14 § sägs att svaranden kan yttra sig muntligen över käromålet och att sådant yttrande skall upptecknas genom rättens försorg. Några formella hinder mot att svaranden härvid yttrar sig per telefon finns inte.

Det torde inte vara någonting som hindrar att domstolen efter att ha uppfyllt formella krav på inställelse eller skriftlig handläggning enligt RB klarar av vissa återstående frågor genom ett telefonmöte. De kontakter som inte är formellt reglerade i RB, såsom förberedelsestadiet i brottmål, torde också kunna ske genom telefonmöte.

Någon möjlighet att i bevisningssyfte höra viss person per telefon inom ramen för ett vanligt inställelsförfarande torde inte föreligga.

3 Nya tekniska hjälpmedel

Statskontorets förut omnämnda rapport innehåller bl. a. en god beskrivning av de tekniska hjälpmedel som f. n. finns tillgängliga. Sammanfattningsvis kan sägas att telefonsamtal mellan tre personer eller flera kan föras utan någon avancerad teknisk utrustning. Var och en kan använda sin vanliga telefon. Sammankopplingen av telefonerna till ett telefonmöte ombesörjs av televerket och kan utan svårighet avse också utländsk telefon. Den som vill ha sammankopplingen till stånd ringer ett särskilt telefonnummer (i Stockholm 780 78 00 och i övriga landet 000) och talar om vilka telefoner som skall kopplas samman och till vilken tidpunkt. Om möjligt bör också anges den ungefärliga tiden för telefonmötet. Beställning bör göras minst en halvtimme i förväg.

Vill man hålla ett telefonmöte i rättegång kommer det ofta att visa sig att det inte räcker med vanliga telefonapparater. På domstolssidan kan det på grund av domförhållsreglerna ibland krävas att flera personer kan delta i samtalet. Oftast behöver också en protokollförare kunna höra vad som avhandlas. På advokat- och åklagarsidan kan parter respektive målsägande vilja delta.

Vill man under en domstolsförhandling höra en viss person per telefon föreligger ett uppenbart behov av att samtalet kan avlyssnas av alla de personer som är närvarande i rättssalen.

Om man vid en telefonanknytning har två eller flera personer som vill delta i ett telefonsamtal är en särskild apparat behövlig (konferenstelefon). Det finns två slags sådana telefoner. En sort är högtalande och uppfattar vad som sägs av alla de som befinner sig inom hörhåll från apparaten. Den högtalande konferenstelefonen, som i kvalitetshänseende inte får sammanblandas med vanliga snabbtelefoner, är enkel att hantera men har den nackdelen att högtalarljudet bryts om ljudnivån i rummet blir för hög. Ljudöverföringen är alltså hela tiden enkelriktad åt någotdera hållet. Härigenom kan ord falla bort. För att undvika detta krävs samtalsdisciplin.

En mera avancerad och modern apparat är lågtalande. Den som vill delta i samtalet vid en sådan utrustas med hörlurar med fastsatt mikrofon. Upp till tio hörlurar kan kopplas in. Samtalet blir dubbelriktat och risken för att ord inte kan uppfattas blir därför inte större än vid ett vanligt telefonsamtal mellan två personer. Möjligen erbjuder den lågtalande konferenstelefonen vissa praktiska svårigheter, om det till äventyrs finns många åhörare i en rättegång och offentlighetskravet skall kunna uppfyllas. Dessa svårigheter kan åtminstone på sikt lösas genom att en särskild högtalare ansluts på visst avstånd från hörlurarnas mikrofoner. Även en extra högtalande konferenstelefon kan användas.

Det finns en allmän tendens att tänka på sofistikerade bildtelefoner när man talar om telefonens användning för rättegångsändamål. Bildtelefoner är numera praktiskt användbara och har också med stor framgång utnyttjats för rättegångar i USA. Man måste dock ha klart för sig att bildtelefoni är och kommer att inom överskådlig framtid förbli mycket dyrbar och att bildtelefonen som sådan inte erbjuder så stora fördelar som man i förstone kan tro. En vanlig erfarenhet är att själva bilden efter en kort stunds samtal blir ointressant och att skillnaden mot ett vanligt telefonsamtal därför blir ganska liten. Ännu så länge finns det i Sverige bildtelefonmöjligheter endast mellan Stockholm och Malmö, men inom en snar framtid kommer systemet att ha utvidgats väsentligt. Ledningar kommer att dras i första hand inom stockholmsområdet.

Redan kostnadsaspekten torde föranleda att bildtelefonen hålls i stort sett utanför det nu pågående reformarbetet på processrättens område. Det är dock värdefullt, om eventuella lösningar beträffande de vanliga telefonsamtalens tillförlitlighet lämnar möjlighet till att i framtiden också utnyttja andra tekniska kommunikationshjälpmedel.

Kostnaderna för de rena ljudöverföringarna är relativt begränsade. Förutom eventuella engångskostnader för apparatinköp eller för leasing av en konferenstelefon har man vid telefonmöten avgifter som är beräknade efter dels antalet inkopplade apparater, dels den tid under vilken samtalet pågår. Ett entimmessamtal med tre telefoner inkopplade kostar 252 kronor, en relativt blygsam summa jämförd med kostnaderna för resa och tidsspilla vid en vanlig inställelse inför domstol. Priset är detsamma oavsett avståndet mellan telefonerna.

4 Allmänt om telefonanvändning

De hittillsvarande erfarenheterna av telefonanvändning i domstolsarbete är ringa. Många praktiska problem måste finna lösningar, särskilt om man vill införa möjligheter att vid telefonmöten med flera deltagare klara av materiella tvistefrågor utan att ge avkall på rättssäkerhetsintresset.

Enligt mångas vittnesbörd är det svårare att leda ett telefonmöte än att leda en vanlig förhandling med samma antal deltagare. Det är viktigt att åtminstone den som skall leda mötet är väl förberedd och har planerat samtalet ganska ingående. Viss övning behövs. Särskilt gäller detta, om man använder en högtalande konferenstelefon, där vissa ord kan falla bort på grund av att förbindelsen hela tiden är enkelriktad. Det behöver inte här utvecklas vilka konsekvenser som kan uppstå i en rättegång där alla ord inte har kunnat uppfattas.

Rättssäkerhetsintresset talar starkt för att den högtalande konferenstelefonen används endast i frågor av relativt sett mindre betydelse. Även den modernare lågtalande telefonen kräver en något högre samtalsdisciplin än en vanlig förhandling, om samtalet skall bli njutbart. Svårigheterna är emellertid vanligen mindre än vad man i förstone kan tro. Använder man sig av den lågtalande konferenstelefonen, torde invändningar om vad som har förekommit vid samtalet inte bli vanligare än invändningar om vad som har förekommit vid ett vanligt möte.

Ett telefonmöte eller telefonförhör kan knappast tänkas komma till stånd på annat sätt än genom att domaren ringer upp de eller den som skall delta. Härigenom är sörjt för en ganska god bevisning om vilka som hörs. Om identitetsfrågan kommer upp till diskussion efter sammanträdet är läget emellertid ett annat. Domaren kan i allmänhet lätt identifiera en person som han har sett framför sig, men han har däremot endast vaga föreställningar om vem han har talat med per telefon. En bandupptagning av samtalet kan hjälpa. På vetenskapens nuvarande nivå anser man sig emellertid inte kunna göra några bestämda uttalanden om att en röst som har spelats in på ett band tillhör viss person – men väl om att den inte tillhör den personen. Domaren måste därför vid varje samtal pröva om det finns tillräckliga bevis för att samtalet förs av rätt person. Redan den omständigheten att vederbörande går in i svaromål från en telefon han står ansvarig för bör emellertid kunna tillmätas stor bevisverkan.

Identitetsfrågan vid telefonsamtal kan klaras ut också genom att en helt trovärdig person får intyga identiteten hos den person domstolen talar med. Den som skall höras föreläggs att inställa sig hos t. ex. närmaste offentliga myndighet och domstolen ringer sedan till myndigheten. För en sjöman ombord på ett fartyg kan t. ex. kaptenen intyga identiteten.

Skulle någon part i undantagsfall påstå att ett telefonsamtal har förts med fel person kan reglerna i 59 kap. RB om besvär över domvilla bli tillämpliga.

För bedömningen av i vad mån telefonsamtal kan ersätta sammanträden eller inställelser inför domstol bör man förstå på vad sätt telefonsamtalet kan förändra det slutliga resultat som förväntas. Det har gjorts många omfattande utländska undersökningar i fråga om skillnaderna mellan telefonsamtalet och det personliga mötet. Några resultat från de utländska undersökningarna redovisas i bilaga till denna promemoria (*bilaga 1*).

En viktig slutsats som man kan dra av undersökningarna är, att valet av samtalssätt inte är utan betydelse för bedömningen av tilltron till den man talar med. Inte heller vid personlig inställelse inför domstolen kan man emellertid iakttaga neutralitet på denna punkt. Lika väl som det finns förtroendeingivande röster finns det förtroendeingivande människor. Möjligen bör man emellertid inta den ståndpunkten att om tilltron till de hörda parterna är av betydelse (såsom ofta är fallet vid målets avgörande) parterna normalt skall vara jämspelta. Hörs den ena parten per telefon skall alltså även den andra höras på samma sätt.

Det är svårt att se något sakligt skäl för att vissa frågor inte skulle få avhandlas per telefon eller för att vissa typer av tvistemål och brottmål inte skulle få avgöras efter en process som helt och hållet förts per telefon. Likväl kan försiktigheten bjuda att man tills vidare intar en något avvaktande hållning särskilt till telefonmöten. Att avgöra brottmål endast efter ett telefonmöte kan synas stötande för många, men givetvis bör ett telefonsamtal många gånger kunna ge mera än om vederbörande enligt 46 kap. 15 § RB döms i sin utevaro efter vad han berättat enligt förundersökningsprotokollet.

I fråga om tillåtligheten av telefonförhör med vittnen m. fl. har man anledning vara mindre tveksam med hänsyn till den omfattande telefonanvändning som redan nu med framgång förekommer vid förundersökning i brottmål.

Ett vanligt fel när man överväger att använda telefon är att uppfatta telefonen bara som ett substitut för direkta personliga sammanträffanden. Givetvis kan telefonen användas som ett sådant substitut, men den kan också användas för att förbättra hanteringen av en fråga. Det blir möjligt att höra utomstående (läkare, rättspsykiatriker, skyddskonsulenter och andra) som man tidigare av hänsynsfullhet inte ansett sig böra kalla annat än i de mest betydelsefulla fallen. Det blir också möjligt att höra personer som vistas utomlands. Vidare öppnar telefonmötet möjligheter att hålla förberedelse i brottmål på ett sätt som annars varit mindre lämpligt av kostnadsskäl.

Frågor om lämpligt användningsområde påverkas inte av domförhållsreglerna, om rätten har tillgång till en konferenstelefon.

Mot någon parts uttryckliga vilja torde det vara svårt att genomföra ett telefonmöte eller telefonförhör. Part eller annan som hellre vill uppträda personligen inför rätten bör ha en ovillkorlig rätt härtill. Likväl torde man kunna ifrågasätta om inte även underlåtenhet att delta i vissa fall möjligen kan sanktioneras. Om t. ex. svaret delgivits stämning med uppmaning

att vara anträffbar vid sin telefon visst klockslag för att delta i ett första telefonmöte i målet och sedan inte svarar, borde man eventuellt kunna ge treds-kodom. Den faktiska skillnaden mellan denna situation och den som föreligger när svarande i stället vägrat att infinna sig inför rätten eller vägrat att skriftligen besvara stämningen förefaller nämligen vara härfin om den över huvud taget finns.

Fråga om lämpligt sanktionssystem vid telefonmöten och telefonförhör torde i likhet med flera andra frågor inte nöjaktigt kunna utredas förrän man vunnit erfarenhet av hur telefonen praktiskt kan användas i samband med rättegångar.

5 Vissa praktiska frågor angående telefonmöten

Tyvärr är det mycket som talar för att förlikning i tvistemål kan bli svårare att åstadkomma, om man väljer att hålla telefonmöte i stället för att träffa parterna personligen. Å andra sidan bör rimligen telefonalternativet i detta avseende vara bättre än en skriftlig förberedelse. De tidigare nämnda undersökningarna ger vid handen, att de flesta andra syftena med en förhandling i många fall lika väl kan nås vid ett telefonmöte som på annat sätt.

Svårigheten att förlika tvistemål per telefon kan behöva föranleda att telefonanvändningen främst inriktas på sådana tvistemål där förlikning inte är tillåten eller på sådana situationer där förlikningsförsök erfarenhetsmässigt inte kan antas bli framgångsrika. Man kan också tänka sig att man använder telefonmötet som komplettering till ett vanligt muntligt eller skriftligt domstolsförfarande vid vilket förlikningsmöjligheterna uttömts.

I framtiden kan förlikningssvårigheterna möjligen få mindre betydelse i den vanliga tvistemålsprocessen. Rättegångsutredningen arbetar nämligen med frågor om särskilda förlikningsförfaranden (se promemorian (Ds Ju 1976: 8) Översyn av rättegångsförfarandet vid allmän domstol).

Behovet av att hålla telefonmöten för förberedelse av brottmål torde närmast avse de större brottmål som kan beräknas kräva flera huvudförhandlingsdagar. Antagligen kan ett telefonmöte även i mindre mål verkamt bidra till att förkorta förhandlingstiden inför domstolen.

En domare som vill utnyttja möjligheten att hålla ett telefonmöte bör – åtminstone om samtalsämnet inte är av enklaste slag – underrätta parterna i förväg om mötet och tidpunkten för mötet. Det får sedan ankomma på parterna att ta ställning till om de vill ha målet handlagt på annat sätt.

I vissa fall kan rätten behöva ta ställning till frågan om en viss person skall vara närvarande i rättssalen eller höras per telefon. Det kan t. ex. vara svårt att generellt avgöra om tolk bör finnas hos rätten eller hos den som inte kan tala svenska. Att ett ombud eller en försvarare skall finnas hos sin klient bör vara klart åtminstone såvitt gäller normala fall.

Protokollföringen bör inte bli svårare vid ett telefonmöte än vid vanlig inställelse. Givetvis måste protokollföraren ha möjlighet att själv höra hela förhandlingen. Helst bör han också ha möjlighet att delta i samtalet för att undvika missförstånd. Konferenstelefonerna ger sådana möjligheter. Den lågtalande konferenstelefonen har ett särskilt uttag för bandspelare och bandupptagningsmöjligheterna kan möjligen vara av värde för protokollföringen.

Självklart passar vanliga telefonsamtal mindre väl för sådana sammanträden där en genomgång av t. ex. kartor, fotografier eller ritningar är

aktuell. I många fall kan man emellertid komma till rätta med problem av det slaget genom att de inblandade i förväg förses med ett tillräckligt omfattande skriftligt material.

En utgångspunkt när man skall välja mellan sammanträde eller ett telefonmöte är det planerade mötets längd. Erfarenheten visar att telefonmötet inte bör överstiga 90 minuter. Skälen till denna begränsning är att deltagarna kan bli trötta och att det i längden kan vara svårt att bibehålla mötesdisciplinen. Eftersom deltagarna inte kan se varandra är det lätt hänt att de faller varandra i talet. Avsaknaden av "rumskänsla" kan vara tröttande.

Restid är en annan utgångspunkt i en valsituation. Ju längre resor, desto mer tid står att vinna genom att välja telefon. Man bör hålla i minnet att ett telefonsamtal oftast lönar sig ekonomiskt även vid kortare resor.

6 Vissa praktiska frågor angående telefonförhör

Att höra vittnen och andra torde knappast erbjuda några alltför invecklade praktiska problem. En edsavläggelse torde sålunda lika väl kunna göras per telefon som i rättssalen. Möjligen kan det kännas olustigt att höra någon, om man med fog kan misstänka t. ex. att han läser innantill eller står under yttre påverkan. Vill man gardera sig mot sådana eventualiteter kan man låta den hörde för telefonsamtalet inställa sig på exempelvis en annan domstol, ett kommunalkontor eller en polisstation.

Normalt bör vittnen ha informerats om telefonförhöret innan sådant kan hållas. Det bör emellertid inte vara något hinder mot att domstolen under pågående förhandling beslutar att höra vittnet och försöker få kontakt med vittnet under förhandlingen. En sådan kontakt bör kunna tas även under ett pågående telefonmöte. Telefonisten kan lätt koppla in vittnets telefon till det redan pågående mötet. Går vittnet med på att genast vittna bör förhöret kunna klaras av, om parterna samtycker till en sådan lösning.

Det kan med hänsyn till resultatet av de tidigare berörda undersökningarna inte helt uteslutas, att domstolar kommer att fästa mindre tilltro till sådana berättelser som har avgetts per telefon än till de som avgetts i rättssalen. Att sådana misstankar är riktiga kan komma att visa sig genom att parterna går med på att höra sina vittnen per telefon endast när fråga är om sådana personer vars tillförlitlighet inte gärna kan sättas i fråga.

7 Försöksverksamhet

Att vid rättegång använda telefonen i den omfattning som tidigare har skisserats är inte problemfritt. Framför allt måste man ställa sig tveksam i fråga om lämpliga lösningar av flera praktiska frågor kring själva anordnandet av telefonmöten. Å andra sidan har man anledning hoppas på att betydande rationaliseringsvinster kan göras, om telefonen visar sig vara ett användbart hjälpmedel för åtminstone vissa rättegångssituationer. Endast en försöksverksamhet med telefonanvändning torde kunna ge svar på frågan i vad mån de praktiska problem som är förknippade med en ökad användning av telefoner är av sådan art, att vinsterna av en reform uppvägs av nackdelar.

Rättssäkerhetsintresset torde inte lägga hinder i vägen för en försöksverksamhet, åtminstone inte om man konsekvent upprätthåller en princip

om att försöksverksamheten skall bygga på frivillig medverkan. Liksom det måste stå domaren fritt att använda telefonen eller inte bör parter och andra intressenter ha en fullständig valfrihet. Under en försöksverksamhetstid bör därför inte några påföljder vara knutna till vägran att vara anträffbar vid telefon eller till vägran att medverka vid telefonsamtal. Vägrar någon får i stället det vanliga inställesförfarandet med det vanliga påföljdssystemet komma till användning.

Samma synsätt bör man anlägga också när det gäller personer som går med på att telefonmöte eller telefonförhör äger rum men ändrar sig på ett senare stadium innan tvistefrågan har avgjorts. Givetvis kan man dock i sådant fall inte bortse från vad som faktiskt har förekommit vid telefonsamtalet. Av det nu sagda följer att de regler som finns om viten och påföljder för underlåtenhet i rättegång inte kan bli tillämpliga under försöksverksamheten eftersom denna hela tiden förutsätter ett samtycke från de inblandade. Inte heller kan något bevisvärde enligt 35 kap. 4 § RB tillmätas en parts ovilja att delta. Mot bakgrund av att påföljder inte får användas kan bestämmelsen i 44 kap. 1 § RB om att målet skall avskrivas om båda parter uteblir från sammanträde för muntlig förberedelse inte tillämpas utan vidare. Uteblir båda parterna från sammanträde som helt eller delvis skulle ha hållits per telefon måste, innan målet avskrivs, på lämpligt sätt – ev. telefonledes – inhämtas, att parterna med utvevaron avsett att få målet avskrivet.

En försöksverksamhet kan lämpligen koncentreras till möjligheterna att förbereda och avgöra tvistemål per telefon, att förbereda brottmål per telefon och att inom ramen för ett vanligt inställesförfarande höra särskilda personer per telefon.

De tvistemål som handläggs enligt småmålslagen torde vara särskilt lämpade för telefonhantering med hänsyn till kostnadsersättningsreglernas utformning. Inte ens en vinnande part kan nämligen i sådana mål annat än i begränsad omfattning få ersättning för sina kostnader.

Småmålen har från telefonanvändningssynpunkt den tänkbara nackdelen, att domaren normalt kommer att behöva tala med personer utan domstolsvana. Detta kan komma att försvåra domarens processledning men gör värdet av en försöksverksamhet i motsvarande grad högre. Man kan inte heller utesluta möjligheten av att många parter lättare kan skaffa en billig biträdes hjälp för ett sammanträde, om detta hålls per telefon.

Småmålen intar en särställning också i ett annat avseende. Vad som sägs vid ett småmålssammanträde utgör nämligen alltid processmaterial och får läggas till direkt grund för domen medan vad som förekommer vid ett sammanträde för muntlig förberedelse i ett vanligt tvistemål inte annat än på indirekt väg (42 kap. 20 § tredje stycket RB) kan bli processmaterial. Man kan därför med visst fog säga, att vad parterna uttalar vid en småmålsförhandling har en annan tyngd än om det gäller förberedelsen i ett vanligt mål. Denna omständighet torde emellertid inte vara av den beskaffenheten att den bör hindra en försöksverksamhet beträffande småmålen.

I de vanliga tvistemålen kommer telefonmöten åtminstone på målens förberedande stadium i väsentlig omfattning att ha endast processvana jurister som huvudagerande, vilket kan antas underlätta telefonmötes genomförande. En ytterligare fördel ligger i att domaren i allmänhet kommer att känna dessa personer. Det sagda talar för att också de vanliga tvistemålen bör omfattas av försöksverksamheten.

Såvitt gäller tvistemålen bör man under försöksverksamheten i första hand sikta på att efter ett skriftligt svaromål genom ett enda telefonmöte

klara av hela förberedelsestadiet i ett vanligt tvistemål (med möjlighet till omedelbar huvudförhandling) eller hela saken i ett småmål. Det bör emellertid också undersökas om telefonmöte utan omgång lämpligen kan sättas in direkt efter det att ett skriftligt svaromål uteblivit men saken ändå inte kan avgöras. Vid en försöksverksamhet bör också undersökas om det finns ett praktiskt och tillgodosebart behov av att kunna komplettera ett helt eller delvis avslutat ordinärt förfarande med ett telefonmöte, när vissa mindre frågor förbigått domstolen och parterna samt domaren på grund härav finner någon del av processmaterialet alltför oklar.

Som tidigare har nämnts torde telefonmöten i syfte att förbereda brottmål vara formellt oklanderliga redan med nu gällande regler.

Möjligheterna att höra särskilda personer per telefon kan under försöksverksamheten begränsas till sådana vars trovärdighet inte så lätt ifrågasätts. Det blir med en sådan lösning fråga om expertvittnen, t. ex. statliga tjänstemän, skyddskonsulenter och övervakare, en läkare (som eventuellt redan har avgett ett skriftligt läkarintyg), brottsplatsundersökare m. fl.

Behovet av särskilda telefonutsagor från expertvittnen föreligger bl. a. i brottmål och försöksverksamheten skulle på denna punkt kunna begränsas till sådana mål. Man kan emellertid befara att frekvensen av telefonförhör med en sådan inskränkt lösning blir för liten för att försöksverksamheten skall kunna anses ge ett tillfredsställande underlag för utredningens slutliga bedömningar. Utan större olägenheter eller risk för rättssäkerheten torde man, om parterna och de som skall höras samtycker, kunna gå längre och under försöksverksamheten hålla telefonförhör också med personer vilkas trovärdighet inte kan anses given. En sådan försöksverksamhet bör avse både tvistemål och brottmål. I brottmål bör man kunna höra även en målsägande som inte för talan.

Förhör av detta slag bör under försöksverksamheten normalt hållas endast i sådana fall där parterna är personligen närvarande inför rätten, eftersom man annars kan trassla till försöken alltför mycket. Bevisningen bör normalt upptas vid huvudförhandlingen i målet men det bör inte föreskrivas något hinder mot att hålla förhör också utom huvudförhandling. I sistnämnda fall bör 35 kap. 13 § RB bli tillämplig.

Försöksverksamheten kan lämpligen koncentreras till ett mindre antal domare och domstolar. Förslagsvis bör tio tingsrätter och två hovrättsavdelningar omfattas. Det torde knappast vara skäl att uppställa någon formell tidsgräns för försöksverksamheten.

Införandet av möjligheter att avhandla tvistefrågor per telefon kommer att vara förenat med vissa svårigheter. De utländska undersökningarna visar att särskilt en slarvig presentation av möjligheterna att använda telefon kan leda till negativa reaktioner som blir bestående. Det finns enligt uppgift alldeles för många erfarenheter i den riktningen. Det är därför viktigt att de som skall delta i telefonmöten under försöksverksamheten får behövlig information. Samtidigt med att domstolen underrättar parter och andra om att domstolen avser att hålla telefonmöte bör en särskild informationsbroschyr sändas ut.

Vid presentationen av ett telefonsystem måste beaktas att en vanlig reaktion lär vara att betrakta alla iakttagbara skillnader i effektivitet mellan telefonsamtal och personligt möte som negativa. Möjligheter till telefonsamtal blir ofta avskiltigt nedvärderade. Erfarenheterna från Sverige och utlandet visar emellertid att den som en gång börjat använda hjälpmedlet ofta fortsätter.

Försöksverksamheten bör handhas av domstolsverket. En utvärdering av försöksverksamheten bör göras genom rättegångsutredningens försorg.

8 Vissa kostnadsfrågor

Man kan fråga sig vem som skall betala samtalsavgiften för ett telefonmöte i tvistemål. Som reglerna om rättegångskostnader nu är utformade skulle det vara domstolens sak att svara för telefonkostnaden medan alla ekonomiska vinster skulle göras av parterna. Starka skäl talar därför för att man föreskriver att parterna skall stå för kostnaderna (jfr 18 kap. 13 § RB). Kostnaden för ett telefonmöte är möjlig att beräkna redan i samband med att samtalet avslutas. Mera förenligt med gällande principer om kostnaderna för domstolens hantering av mål är emellertid att låta statsverket svara. Med sist angivna lösning undviker man vissa gränsdragningsproblem och byråkrati. Frågor som gäller kostnadsansvar torde kunna bedömas bättre sedan en större klarhet vunnits om telefonanvändningens faktiska fördelar.

Under en försöksverksamhet av den omfattning som tidigare har skisserats behöver man leasa omkring tolv lågtalande konferenstelefoner. Detta kostar 13 200 kronor per år. Härtill kommer engångsavgifter om 1 900 kr per telefon. Om man vidare beräknar en summa av bortemot 40 000 kronor under ett år för samtalsavgifter torde försöksverksamheten kunna få en lämplig omfattning. Oavsett om man anser att parterna eller staten bör svara för kostnaderna för ett telefonmöte i ett tvistemål har man skäl att under ett försöksverksamhetsstadium låta kostnaderna stanna på statsverket.

Skillnader mellan samtal vid personlig inställelse och per telefon

Möjligheterna att i vidare utsträckning använda sig av telekommunikationer har på senare år tilldragit sig ett allt större intresse i rationaliserings-sammanhang. Utomlands har en intensiv forskning bedrivits i syfte att få närmare kunskaper om vilka för- och nackdelar som mera generellt är förenade med telefonsamtal. Utgångspunkten har varit att sättet att kommunicera har betydelse för resultatet av samtalet.

En sammanställning av några undersökningar har gjorts av Bruce Christie och Martin Elton vid Communications Studies Group, Joint Unit for Planning Research, University College, London (Department of the Environment 1975). Sammanställningens resultat är intresseväckande även om de kanske inte är ovedersägligt bevisade.

Christie och Elton påpekar att överförandet av information från en person till en annan givetvis är ett av de främsta syftena med varje samtal. De gjorda undersökningarna visar bl. a. att information kan överföras lika enkelt och säkert vid ett telefonsamtal som vid ett personligt möte. Telefonen har inte heller några egentliga nackdelar när det gäller att göra värderingar på grundval av informationen eller att därefter komma fram till enklare former av beslut. Här gäller emellertid enligt undersökningarna vissa skillnader mellan det fallet att telefon används och det att personligt möte kommer till stånd. Användningen av telefon förändrar nämligen de vägar enligt vilka beslut fattas. Undersökningarna visar sålunda att det vid ett telefonsamtal sägs färre ord före beslutet än vid ett personligt möte. Härtill skall läggas att det även per tidsenhet sägs färre ord. Samtalen tenderar att bli "mera affärsmässiga" vid telefonsamtal än vid ett personligt möte. Det bör fasthållas att vid de gjorda undersökningarna beslutets innehåll varit i huvudsak detsamma oavsett vilket sätt samtalen har skett på.

Valet mellan telefon och personligt möte kan enligt undersökningarna påverka möjligheterna att bedöma den person man skall tala med och möjligheterna att övertala honom till något. Att göra en bedömning av den person man talar med är viktigt vid många samtal. Intressant nog tycks bevisen närmast gå i den riktningen att ett telefonsamtal erbjuder de största möjligheterna till en riktig och rättvis bedömning av den man talar med. Undersökningarna visar nämligen att möjligheten att se den man talar med har en benägenhet att leda till en omotiverat positiv uppfattning om honom. Det må förefalla vara en paradox att det personliga mötet ger domaren ett större förtroende för riktigheten i hans slutsatser om den andra personen medan det egentliga förhållandet ofta är tvärtom. Undersökningsresultatet är dock inte helt entydigt. Det förefaller vidare mindre troligt att bedömningen av den man talar med skulle påverkas i någon större omfattning. Det är emellertid ännu mindre antagligt att bedömningen skulle försämrans.

När det gäller möjligheterna att per telefon övertala någon till något måste man enligt utförda undersökningarna skilja mellan två fall. Resultaten av undersökningarna visar nämligen att möjligheten att övertala någon att ändra sitt uppförande inte påverkas av huruvida man väljer telefon eller personligt möte medan möjligheterna att övertala någon att ändra åsikt närmast är större vid telefonsamtal.

Det som har sagts om möjligheterna att övertala någon per telefon gäller inte när det är fråga om köpsläende eller underhandlingar där den ena personen försöker övertala någon att avstå från något av värde genom att i utbyte erbjuda någonting annat av värde. Påtagliga skillnader har här visat sig föreligga mellan telefonsamtalet och det personliga mötet. Det personliga mötet är mest effektivt. Skillnaden är störst om den som försöker övertala är personligen anknuten till det han vill underhandla om. Telefonsamtalet kan vara något bättre för den som argumenterar för en ståndpunkt som har tilldelats honom och som inte representerar hans personliga uppfattning. Skillnaderna i effektivitet kan vidare vara mindre när större grupper är inblandade i samtalet.

Vid undersökningarna har tillfrågade personer angett att enligt deras uppfattning telefonsamtal lämpar sig särskilt väl för ställande av frågor, givande eller mottagande av upplysningar och utbyte av åsikter. Något lägre värden har angetts för givande eller mottagande av order, idéalstring, problemlösning och beslutsfattande. Ännu lägre värden har angetts för vidmakthållande av vänskapliga relationer, lösande av meningsskiljaktigheter, lösande av konflikter och övertalning. Lägsta värden har angetts för köpsläende och för möjligheter att lära känna någon.

Bilaga 1:2

Förslag till lag om försöksverksamhet i fråga om användning av telefon vid rättegång

Härigenom föreskrives följande.

1 § Vid de allmänna domstolar som domstolsverket bestämmer får försöksvis användas telefon i enlighet med vad som anges i 2–4 §§.

2 § Sammanträde enligt 42 kap. 10, 12–14 §§ eller 20 § andra stycket rättegångsbalken eller 5 § lagen (1974:8) om rättegången i tvistemål om mindre värden får utan hinder av vad som annars gäller helt eller delvis hållas per telefon, om rätten finner det lämpligt och parterna samtycker därtill.

3 § Muntlig bevisning samt utsaga av målsägande får utan hinder av vad som annars gäller upptagas per telefon, om rätten finner det lämpligt och parterna samt den som skall höras samtycker därtill.

4 § Under försöksverksamheten får kallelse till telefonmöte eller förhör per telefon ske i den ordning rätten finner lämpligt. I kallelse får ej utsättas påföljd.

Denna lag träder i kraft den

Bilaga 2

Sammanställning av remissyttranden**1 Riksåklagaren**

Jag tillstyrker, att försöksverksamhet kommer till stånd vad avser rättegång i tingsrätt. Jag vill dock föreslå att under försöksverksamheten också prövas att ge den åtalade i mål, som enligt 46 kap. 15 § andra stycket rättegångsbalken i princip kan avgöras utan hinder av hans utevaro, möjlighet att "inställa" sig per telefon eller i vart fall beredas tillfälle att under rättegången yttra sig per telefon. Det senare skulle också kunna gälla när den åtalade i rättegången företräds av ombud. I detta slag av mål torde många gånger de kostnader och besvär som är förenade med en inställelse vara det avgörande skälet till att den åtalade uteblir. Det skulle innebära ökad rättssäkerhet om den åtalade hade möjlighet att yttra sig i rättegången per telefon. Dessutom skulle en sådan ordning också kunna medföra att domstolen i ett större antal mål kunde efterge kravet på personlig inställelse.

Vad gäller rättegång i hovrätt ställer jag mig mera tveksam. Det ligger i sakens natur, att förnyade förhör enligt 35 kap. 13 § andra stycket rättegångsbalken regelmässigt måste ske genom vittnets eller den sakkunniges personliga inställelse. Då fråga är om ny bevisning torde i allmänhet det förhålla sig så att denna skall ställas mot annan bevisning som redan tidigare förebringats i målet. Även i en sådan situation torde sedvanlig bevisupptagning krävas. Dock kan i något fall fråga vara om endast kompletterande uppgifter av vittne eller sakkunnig. Därvid bör måhända bevisupptagningen kunna ske per telefon. Även om jag således bedömer möjligheterna att i hovrätt använda telefon för bevisupptagning som mycket begränsade, vill jag dock inte motsätta mig att försöksverksamheten omfattar också rättegång i hovrätt.

Jag förutsätter att domstolverket samråder med riksåklagaren innan beslut fattas om vid vilka domstolar försöksverksamheten skall bedrivas.

2 Svea hovrätt

Som anförs i den promemoria, som ligger till grund för rättegångsutredningens förslag, är en av grundtankarna bakom den gällande rättegångsbalken (RB) att förfarandet skall präglas av muntlighet. Nära förbundna med muntlighetsprincipen är koncentrationsprincipen och omedelbarhetsprincipen. Den helt övervägande delen av dem som är verksamma i domstolsarbete torde anse att dessa tre principer utgör hörnpelare i vår processordning, som man bör vara försiktig att rucka på.

Tanken att helt eller delvis ersätta inställelse till muntlig förhandling inför domstol med s. k. telefonmöten eller telefonförhör är i och för sig inte oförenlig med de tre principer som nämndes nyss. Ingen av dessa kan sägas kräva att parter och förhörspersoner är närvarande i domstolslokalen, om muntlighet, omedelbarhet och koncentration kan åstadkommas på annat sätt. Att traditionella och praktiska förhållanden kan lägga hinder i

vägen är en annan sak, likaväl som att gällande rätt uttryckligen kan förutsätta inställelse inför domstolen. En mera grundläggande invändning mot en utbredd användning av telefonen i domstolsförhandlingar kan däremot riktas från offentlighetssynpunkt. För allmänhetens och pressens insyn i domstolsarbetet kan telefonförhandlingar – hur tekniskt avancerade hjälpmedlen än blir – knappast komma att mäta sig med en förhandling där parter och förhörs personer är personligen närvarande.

När frågan om användning av telefon vid rättegång nu tas upp är det mot denna bakgrund knappast från utgångspunkten att härigenom skulle åstadkommas en bättre och säkrare rättskipning. Förslaget motiveras huvudsakligen av önskemålet att med telefonens hjälp söka göra förfarandet billigare och snabbare. Det återstår att pröva om denna hypotes är riktig. Redan på grundval av föreliggande material kan resas en del invändningar mot ett sådant resonemang, framför allt med utgångspunkt från att telefonförhandlingarna skulle få så förhållandevis begränsad användning att vinsterna härigenom skulle bli marginella men även med utgångspunkt från att en stor del av vinsterna med telefonförhandlingarna torde vara skenbara. En slutlig vägning av för- och nackdelar kan dock knappast ske utan att de olika alternativen har prövats i praktiskt arbete. Hovrätten vill därför inte motsätta sig att en försöksverksamhet i huvudsaklig överensstämmelse med det föreliggande förslaget sätts i gång för senare utvärdering genom rättegångsutredningens försorg.

Hovrättsrådet Åström anför beträffande den del av rättegångsutredningens förslag, som avser bevisupptagning medelst telefonförhör:

Vissa uttalanden i det remitterade förslaget (exempelvis på s. 9 och s. 13) synes ge vid handen att utredningen, vid bedömandet av telefonförhörens värde, kommit till ett positivt resultat genom att jämföra telefonförhören med notoriskt dåliga metoder för bevisupptagning. För mig framstår det som naturligare att jämföra värdet av telefonförhör med värdet av sådan bevisupptagning som sker på vanligt sätt enligt rättegångsbalken. Vid denna jämförelse faller enligt min mening följande skäl mot förslaget omedelbart i ögonen.

Att, såsom utredningen avser, bevis skulle få upptagas per telefon bara med parternas samtycke innebär knappast ens sannolikhet för att bevisupptagningen blir ordnad på det för någon part bästa sättet. Jag tänker särskilt på sådana mål vari en processuellt oerfaren part uppträder utan juridiskt biträde. Även för domaren – bl. a. för hovrättsdomaren vid förhör som föranletts av RB 50:23 och 51:23 – blir det en avgjord nackdel att inte kunna även med synen iakttaga ett vittne. Därtill kommer hänsynen till de fall, ej helt sällsynta, då det under ett förhör visar sig att vittnet plötsligt börjar tveka beträffande en nödvändig personidentifiering. – Enligt förslaget skulle vittnesed i förekommande fall avläggas per telefon. Hur många nya invändningar kan detta förfarande ge upphov till i ett eventuellt menedsmål? Vittnesförhör, som ofta är ganska klena bevismedel, tål inte att få sitt värde försvagat; tvärtom borde man söka efter metoder att öka deras tillförlitlighet. Den av utredningen anförda omständigheten, att polisförhör ofta hålles per telefon, synes påkalla att en säkrare metod användes vid domstolen. Och om i ett brottmål bevisningen består endast av en målsägandes och en tilltalads uppgifter, förefaller det vara mindre lämpligt att höra den ene per telefon men den andre inför rätten.

Om något av dessa eller andra skäl mot det föreliggande förslaget är härkraftigt; kan det då godtagas att man – av önskan att spara tid och

pengar – försöksvis utsätter vissa rättegångsparter för risken att få en sämre rättegång än andra? För att tillgodose sagda önskan är det bättre att fortsätta längs den redan anträdna vägen att flytta bagatellsaker utanför domstolarnas ansvarsrets. I så fall blir åtminstone inte domstolsväsendets funktionsduglighet lidande, såsom följden torde bli om utredningens förslag genomföres.

Enligt min mening skulle ett genomförande av förslaget i denna del innebära ett sådant åsidosättande av rimliga krav på en säker rättsordning, att den ifrågasatta försöksverksamheten beträffande bevisupptagning bör avstyras.

3 Hovrätten över Skåne och Blekinge

Hovrätten är positiv till att man genom försök vid vissa domstolar prövar möjligheten att delvis ersätta nuvarande muntliga eller skriftliga handläggning med telefonkonferenser mellan domstolen och parterna och att muntlig bevisning upptages genom telefonförhör. Detta ligger väl i linje med den ökade användning telefonen under senare år fått inom domstolsarbetet. Det är angeläget att man vid den pågående översynen av rättegångsförfarandet undersöker hur man på olika vägar kan göra förfarandet snabbare och billigare utan att därför rättssäkerheten träds för nära. Också tekniska förbättringar av medlen för kommunikation hör härvid till bilden. Den omständigheten att rättegångsbalken (RB) inte räknar med processföring genom telefon bör inte lägga hinder i vägen för att man försöksvis undersöker förutsättningarna för en sådan modernisering av formerna för handläggningen. Det är i själva verket knappast möjligt att ta slutlig ställning till behovet och lämpligheten av handläggning genom telefon utan en närmare undersökning av de problem av teknisk och processuell natur som är förenade med en ordning där användning av telefon delvis ersätter nuvarande muntliga eller skriftliga handläggning.

Med hänsyn härtill anser sig hovrätten inte böra gå närmare in på de olika skäl för och emot ökad användning av telefon i rättegång som anförts i promemorian. Utredningens påstående att någon saklig invändning i och för sig inte kan riktas mot att avgöra alla typer av mål efter enbart en process i telefon (s 9) anser dock hovrätten föra väl långt. Gör man avkall på den garanti för riktig bedömning av målet som kravet på personlig inställelse inför domstolen innefattar, ökar risken för felaktiga avgöranden. De problem som möter vid användning av telefonmöten i stället för hittills brukliga förhandlingar motsvarar därför dem som uppstår vid ersättande av förhandling med skriftlig handläggning resp. vid hållande av förhandling i parts utvägar. Med tanke härpå kan det inte gärna komma i fråga att avgöra mål om t. ex. grova brott efter en process uteslutande i telefon. Däremot möter enligt hovrättens mening inte något hinder mot att vid försöksverksamheten undersöka möjligheten att ta upp bevisning i mål av nu åsyftade slag genom telefonförhör. Hovrätten vill vidare erinra om att vissa uttalanden i promemorian om användning av telefonmöten i stället för sammanträden ter sig motsägelsefyllda såvitt gäller mål enligt småmålslagen (s 15; jfr även s 10 n).

Hovrätten förutsätter att det krav på offentlig förhandling som kommer till uttryck i 2 kap. 11 § 2 st. regeringsformen i dess lydelse från den 1 januari 1977 inte åsidosätts vid försöksverksamheten. Vad utredningen anför om möjligheten att *på sikt* lösa problemen med åhörare vid rättegång-

arna genom att anskaffa särskilda högtalare (s 5) synes inte utgöra tillräcklig garanti härför. Man bör också vara medveten om att parter och vittnen framdeles kan komma att önska telefonförhandling t. ex. för att slippa schavottera offentligt i en rättegång. Det som har anförts nu pekar på att domstol vid prövning om telefonmöte skall anses lämpligt bör se till att offentlighetskravet tillgodoses på ett tillfredsställande sätt. Detta gäller inte minst i fråga om mål, som väckt större uppmärksamhet.

Beträffande utredningens överväganden om formerna för försöksverksamheten (avsnitt 7) inskränker sig hovrätten till följande synpunkter.

Det synes riktigt att i vart fall under försöksverksamheten bygga på i princip frivillig medverkan. Som utredningen anfört bör vägran att delta i telefonsammanträde eller telefonförhör inte vara förenat med sanktioner. Hovrätten utgår från att detta skall gälla också den som först förklarat sig önska medverka i telefon men sedan utan att meddela sin ändrade inställning eller helt utan skäl inte är anträffbar i telefon. Hovrätten har vidare uppfattat utredningen så att RB:s bestämmelser om förberedelse och huvudförhandling i förenklad form i tvistemål samt om muntlig bevisning och hörande av målsägande skall äga tillämpning vid telefonkonferenser och telefonförhör med endast det undantag som framgår av 4 § i den föreslagna lagtexten, nämligen att påföljd inte får utsättas i kallelse. Hovrätten ifrågasätter om det inte från lagteknisk synpunkt vore bättre att göra en uppräknig av de bestämmelser som på grund härav inte skall äga tillämpning. Denna uppräknig måste då även omfatta andra bestämmelser i RB som berörs av att vägran att medverka skall vara sanktionsfri. Exempel härpå utgör 18 kap 6 § RB.

Det är tveksamt om vid förhör enligt 3 § i utredningens lagförslag även den hördes medgivande är erforderligt. Anför vittne undantagsvis något vägande skäl för att motsätta sig telefonförhör kan detta tillgodoses vid rättens lämplighetsprövning.

Enligt lagförslaget skall bara huvudförhandling i förenklad form kunna hållas vid telefonmöte. Med denna utgångspunkt innebär förslaget till försöksverksamhet för hovrätternas del enbart möjlighet att hålla telefonförhör enligt 3 §. Med hänsyn dessutom till att ett stort antal mål vid hovrätterna avgöres på handlingarna blir utrymmet för försöksverksamheten därför begränsat.

Hovrätten anser det angeläget att resultaten av försöksverksamheten utvärderas inom en inte alltför avlägsen framtid. Försöksperioden bör därför begränsas i tiden, förslagsvis till två år.

4 Stockholms tingsrätt

Den remitterade promemorian redovisar i en utsträckning som med hänsyn till dess syfte får anses vara tillfyllest fördelar och nackdelar som är förenade med ett användande av telefon i samband med rättegång. En del av dessa fördelar och nackdelar är uppenbara. Andra, och detta gäller främst vissa betänkligheter som anförts, är av den art att deras betydelse kan bedömas först efter en försöksverksamhet. Det kan också antagas, att en försöksverksamhet ger erfarenheter som hittills ej kunnat förutses. Om det praktiska behovet i alla delar av telefonhandläggning i rättegång är tingsrätten inte övertygad. Man lär väl ej heller kunna undgå att väga det praktiska behov som kan föreligga mot kostnaderna för att skapa tekniska förutsättningar för processande per telefon. Tingsrätten vill emellertid av

skäl som framgår av det ovan sagda ej motsätta sig att handläggning per telefon får äga rum på försök.

Enligt promemorian (s. 14) kan en försöksverksamhet lämpligen koncentreras till möjligheterna att per telefon förbereda och avgöra tvistemål, förbereda brottmål och inom ramen för ett vanligt inställeseförfarande höra särskilda personer. Med "förbereda brottmål" åsyftas tydligen (s. 11) sådan planering av blivande huvudförhandling som redan nu i stor utsträckning sker telefonledes. I denna del är det således inte fråga om någon försöksverksamhet utan snarare om en rekommendation att vid behov anordna telefonmöte. I den föreslagna lagtexten förekommer ej heller någon bestämmelse som avser "förberedande" av brottmål. Vad i övrigt gäller tillämpningsområdet för en försöksverksamhet innehåller promemorian på en punkt uppgifter som förefaller motstridiga. Sålunda uttalas (s. 10) att svårigheter att förlika tvistemål per telefon kan behöva föranleda att telefonanvändningen främst inriktas på sådana tvistemål där förlikning inte är tillåten eller på sådana situationer där förlikningsförsök erfarenhetsmässigt inte kan antas bli framgångsrika. Normalt skulle således enligt denna uppfattning tvistemål som handlägges enligt småmålslagen (FT-mål) – i vilka rätten enligt uttrycklig föreskrift har att söka förlika parterna, om ej särskilda skäl föranleder annat – ej lämpa sig för handläggning per telefon. Å andra sidan rekommenderas i promemorian (s. 15) att försöksverksamheten omfattar även FT-mål. Tingsrätten ansluter sig till denna rekommendation och har ej något att erinra mot den i lagförslaget gjorda avgränsningen av försöksverksamheten.

5 Göteborgs tingsrätt

Göteborgs tingsrätt har inte något att erinra mot att en försöksverksamhet med användande av telefon i rättegång anordnas. Tingsrätten vill dock anmärka följande.

Det är värdefullt att nya tekniska hjälpmedel ställs till domstolarnas förfogande i syfte att effektivisera arbetet och nedbringa kostnaderna. Då hjälpmedlen kommer att användas av ett flertal mer eller mindre opraktiska personer, är det emellertid viktigt, att hjälpmedlen, i tekniskt hänseende, är enkla att handha.

Med hänsyn till de nackdelar, som är förknippade med den högtalande telefonen, bör endast den lågtalande telefonen komma ifråga för användning vid rättegång. Eftersom den telefonen endast kan avlyssnas med användning av hörlurar, måste dock extra utrustning finnas, som ger åhörare möjlighet att höra vad som sägs. Det är väsentligt att offentlighetskravet ej blir åsidosatt.

6 Jönköpings tingsrätt

Tingsrätten har med intresse tagit del av de synpunkter som i den remitterade promemorian redovisats i fråga om möjligheten att i ökad utsträckning använda telefonen vid rättegång. De rationaliseringsvinster i domstolsarbetet som en sådan användning kan ge torde – åtminstone på sikt när personalen blir förtrogen med den nya tekniken – bli betydande. För parter, vittnen m. fl. kommer det självfallet i många fall att innebära stora fördelar att kunna byta ut en betungande inställeseskyldighet mot ett deltagande i en telefonkonferens.

Tingsrätten har en positiv inställning till att försöksverksamhet inleds på detta område och har inte funnit anledning till erinran mot den föreslagna omfattningen eller uppläggningsen av denna verksamhet.

Fråga är dock om det inte kunde vara av intresse att vid någon försöksdomstol pröva en högtalande anläggning.

7 Domstolsverket

Domstolsverket stödjer tankarna på att i ökad utsträckning använda telefoner vid rättegång i syfte att därigenom bidra till att åstadkomma en snabbare, enklare och billigare domstolsprocess. Domstolsverket har sedan en tid utnyttjat möjligheterna med telefonkonferenser och har därvid kunnat konstatera att de tekniska förutsättningarna för sådan telefonanvändning är goda.

Som utredningen framhållit, är identitetsfrågan vid telefonsamtal av stor betydelse i samband med domstolsarbete. Detta gäller i särskilt hög grad om bevisning upptas per telefon. Domstolsverket anser därför, att den som skall höras i bevissyfte per telefon normalt sett bör kallas att inställa sig vid telefon hos myndighet på den ort där han vistas. Undantag från denna regel bör kunna förekomma t. ex. vid sjukdom och hög ålder samt då den som skall höras har svårigheter att inställa sig hos myndighet på grund av barnpassningsproblem eller arbetsförhållanden. I dessa undantagsfall bör istället säkerställas att identiteten kan intygas av tjänsteman vid kommunal eller statlig myndighet, t. ex. läkare på sjukhus, föreståndare på ålderdomshem eller socialvårdstjänsteman. Möjligen skulle också den nuvarande stämmningsmannaorganisationen kunna utnyttjas. Om nu angivet förfarande tillämpas kan också riskerna undanröjas för att vittne eller annan läser ur skriftlig uppteckning eller avger sin berättelse under förhållanden, som medför att han inte vågar fritt utsäga sanningen.

Enligt domstolsverkets uppfattning kan inga principiella invändningar riktas mot att i dispositiva tvistemål såväl förberedelse som s. k. omedelbar huvudförhandling hålls i form av telefonsammanträde, om båda parter samtyckt till detta. Parterna disponerar ju över processen i dessa mål och detta bör anses omfatta jämväl frågan om målet kan handläggas och avgöras under telefonsammanträde. Om båda parter – t. ex. av kostnadsskäl – begär, att målet skall avgöras under telefonsammanträde borde därför i ett nytt system rätten endast i undantagsfall kunna vägra detta.

I indispositiva tvistemål måste däremot rätten självfallet göra en självständig bedömning av om målet kan avgöras eller åtminstone till en del handläggas under telefonsammanträde. En större försiktighet med användningen av telefonsammanträde torde vara påkallad i dessa mål jämfört med de dispositiva. Domstolsverket ifrågasätter, om det i indispositiva mål är lämpligt att låta målet avgöras efter enbart telefonsammanträde. I flertalet indispositiva mål är det av viss betydelse för rättens bedömning av saken att parterna personligen inställer sig inför domstolen. Under en försöksverksamhet bör erfarenheter kunna vinnas i detta avseende och läggas till grund för ett slutligt ställningstagande. Att muntlig bevisning i dessa mål upptas genom telefonanvändning inger däremot inga betänkligheter.

I brottmål bör enligt domstolsverkets mening telefonanvändning kunna ske i samma utsträckning som i indispositiva tvistemål. I sådana mål, som idag med stöd av 46 kap. 15 § 2 st. rättegångsbalken kan avgöras utan hinder av att den tilltalade uteblivit, bör dock även den tilltalade kunna höras per telefon.

Enligt domstolsverkets uppfattning kan det finnas skäl att fråga sig om telefonanvändning bör tillåtas endast i tingsrätt. Hovrätten är ju i praktiken slutinstans i flertalet mal. Om ett mål gått vidare till hovrätten och parter eller vittnen m. fl. skall höras ånyo i hovrätten kan möjligen utredningsskäl tala för att detta sker genom personlig inställelse och ej genom telefonsammanträde. Om en försöksverksamhet kommer till stånd bör denna fråga bli föremål för särskild uppmärksamhet vid utvärderingen av försöket.

En fråga som rättegångsutredningen endast i förbigående berört i detta sammanhang är om telefonanvändningen i föreslagen form är förenlig med reglerna om offentlighet vid domstol. Det kan först konstateras, att om telefonanvändningen sker vid förhandling bör den tekniska utrustningen utföras så att även eventuella åhörare har möjlighet att höra vad som avhandlas å ömse sidor i telefonsamtalet. Om telefonanvändningen sker utanför förhandling bör liksom idag vad som därvid avhandlats dokumenteras i akten för att på så sätt bli tillgängligt för den som vill ta del av materialet.

Domstolsverket tillstyrker att en försöksverksamhet i fråga om användning av telefon vid rättegång anordnas. Verket vill understryka vad utredningen i detta sammanhang anført om att försöksverksamheten skall bygga på frivillig medverkan från såväl domstol som parter. Domstolsverket delar rättegångsutredningens uppfattning om försöksverksamhetens omfattning, dock att såväl tilltalad som målsägande och vittnen bör få höras per telefon i sådana fall då målet med stöd av 46 kap. 15 § 2 st. rättegångsbalken kan avgöras utan hinder av att den tilltalade uteblivit från huvudförhandlingen.

Domstolsverket är berett att åta sig att handha försöksverksamheten. Verket bör på lämpligt sätt medverka jämväl i utvärderingen av försöket.

Domstolsverket bör erhålla särskilda medel för täckande av kostnaderna för försöksverksamheten. Om telefontekniken skall kunna användas i exempelvis mål med nämnd torde den av rättegångsutredningen föreslagna utrustningen (lägtalande konferenstelefon med maximalt tio hörlurar) inte ensam vara tillräcklig. De av utredningen gjorda kostnadsberäkningarna synes därför vara för låga.

Såvitt gäller av rättegångsutredningen avgivet författningsförslag bör av detta framgå, att tilltalad i brottmål får höras per telefon i sådana fall då målet med stöd av 46 kap. 15 § 2 st. rättegångsbalken kan avgöras utan hinder av att den tilltalade uteblivit från huvudförhandlingen. I tillämpningsbestämmelser bör särskilt regleras hur identitetsfrågorna skall hantearas. Det bör också framgå att – och på vilket sätt – kravet på offentlighet vid domstol skall tillgodoses vid telefonanvändning. Vidare erfordras regler om ersättning till vittne m. fl. som inställer sig vid t. ex. myndighet för att höras per telefon.

8 Statskontoret

Utifrån de synpunkter som statskontoret har att beakta tillstyrker verket den försöksverksamhet med användning av telefon vid rättegång som föreslås av rättegångsutredningen.

Statskontoret anser att telefonkonferenser är ett viktigt medel för kommunikation eftersom användning av telefon är kostnadsbesparande jämfört med personlig inställelse. Verket ser emellertid telefonkonferenserna som ett komplement till, snarare än en ersättning för, fysisk närvaro vid en förhandling.

Riksrevisionsverket har i revisionsrapport om tingsrätters handläggning av brottmål visat på att mer än en tredjedel av alla brottmål från 1975 vid 10 tingsrätter ställts in. Till en del beror detta på att tilltalade eller vittnen inte inställde sig trots att personerna blivit delgivna.

Statskontoret anser att försöksverksamheten bör utvisa huruvida man med telefonens hjälp kan öka utnyttjandet av domstolarnas resurser genom att minska antalet inställda mål.

Troligtvis innebär det för många människor en påfrestning att uppträda vid en rättegång och många drar sig därför för att ställa upp som vittne. Möjligen skulle allmänheten bli mer positiv till att vittna om möjlighet finns att avge vittnesmål per telefon. Verket anser därför att försöksverksamheten bör söka utröna huruvida användning av telefon kan påverka allmänheten i positiv riktning. Även för polispersonal, som ju ofta kallas som vittnen, bör möjligheten att använda telefon i dessa fall ofta kunna vara till fördel.

Statskontoret anser i likhet med utredningen att telefonkonferenser borde kunna medföra kostnadsbesparingar vid rättegångarna. Vid försöksverksamheten med att använda telefon i domstolsarbete bör som underlag för slutligt ställningstagande i frågan de praktiska och ekonomiska konsekvenserna närmare belysas.

Den föreslagna försöksverksamheten bygger på användning av lågtalande konferenstelefon. Det är möjligt att denna utrustning lämpar sig särskilt bra i domstolsammanshang. För övriga delar av förvaltningen anskaffas dock huvudsakligen högtalande telefoner i form av det nya billiga understället som televerket nyligen introducerat på marknaden. Detta lämpar sig för såväl gruppsamtal som vanliga telefonsamtal. Det skulle vara intressant om försöksverksamheten även omfattade dessa hjälpmedel. De är enkla att ansluta och att använda och årskostnaderna inklusive inträdesavgift uppgår till endast 225 kr.

9 Riksrevisionsverket

Enligt riksrevisionsverkets (RRV) mening torde ett ökat utnyttjande av telefon enligt utredningens förslag kunna leda till ett för parter och vittnen mindre betungande förfarande samtidigt som de totala kostnaderna för rättegångarna torde kunna minskas. RRV förutser emellertid, i likhet med utredningen, att ett antal praktiska problem kan uppstå vid införandet och tillstyrker därför förslaget om försöksverksamhet.

För att minska svårigheterna vid introduktionen föreslår RRV att försöken leds av en särskild grupp inom domstolsverket med ansvar för att lämna service när det gäller tekniska och juridiska problem samt för att löpande sprida erfarenheterna mellan de deltagande domstolarna. RRV vill vidare framhålla betydelsen av att i förväg fastställa en viss period som utvärderingen skall avse. Detta behöver dock inte hindra att försöksverksamheten fortsätter på oförändrat sätt i avvaktan på utvärdering och definitivt beslut.

Beträffande fördelningen av telefonkostnaderna instämmer RRV i förslaget att beslut härom bör anstå till det definitiva beslutet om verksamheten.

10 Sveriges Domareförbund

Domareförbundet ställer sig helt positivt till en försöksverksamhet i fråga om användning av telefon vid rättegång. Förbundet tror att telefonanvändning vid rättegång kan verksamt bidra till att förenkla och förbilliga rättegångsförfarandet i vissa mål. Ett införande av ett sådant system kommer emellertid att innebära en så avsevärd förändring i de nuvarande formerna att det är svårt att överblicka konsekvenserna i olika avseenden. Det är därför såsom rättegångsutredningen också föreslår angeläget att detta förfarande först prövas i en försöksverksamhet.

Det är enligt förbundets mening av största vikt att användningen av telefon vid rättegång inte leder till en formlöshet, som kan ge intryck av godtycke och leda till bristande förstäelse för betydelsen av uttalanden under telefonhandläggningen. Det är därför önskvärt att telefonanvändningen, även under en försöksverksamhet, regleras i förhållandevis fasta former. Det remitterade lagförslaget uppfyller inte de krav som måste ställas i detta avseende. Förslaget måste i varje fall kompletteras med utförliga tillämpningsanvisningar. Med hänsyn till att det i åtskilliga avseenden är fråga om avsteg från lagregler bör ett bemyndigande för regeringen att utfärda sådana tillämpningsanvisningar intagas i lagförslaget.

En viktig princip i rättegångsförfarandet, som enligt domareförbundets mening inte får äventyras genom telefonanvändning, är offentligheten i rättegången. Användes telefon vid förhandling enligt 2 § i lagförslaget eller vid upptagande av bevisning enligt 3 § måste – om icke i lag föreskrivna sekretesskäl föreligger – allmänheten ha tillfälle att höra vad som förekommer vid förhandlingen eller bevisupptagningen. Detta är av sådan vikt att en erinran härom bör intagas i lagen.

Det kan enligt förbundets uppfattning ifrågasättas om inte lagförslaget bör kompletteras med bestämmelser om vissa ytterligare avvikelser från det vanliga rättegångsförfarandet. Förbundet anser sig inte kunna göra någon uttömmande uppräknning av vilka frågor som bör upptagas utan inskränker sig till att peka på följande spörsmål.

Det bör övervägas om inte föreskrift bör finnas, att huvudförhandling inte behövs inställas om vittne eller annan som kan höras per telefon inte är tillstädes (jfr RB 43: 2 och 45: 2) och att huvudförhandling får uppskjutas om telefonförhör av någon anledning misslyckas. Vidare bör klargöras om dom får meddelas per telefon i anslutning till telefonhandläggning och om vid kallelse till förhandling, som endast delvis skall hållas per telefon, påföljd för utevaro får föreskrivas för part, som skall komma personligen tillstädes.

Vidare synes det finnas skäl att överväga om man icke bör öppna möjlighet att höra tilltalad i brottmål i telefon i vissa fall, när det är uppenbart att strängare påföljd än böter inte kommer i fråga. Det förekommer nu inte så sällan att avlägset boende tilltalad ringer till domstolen och frågar om han verkligen behöver företaga en lång resa för att framföra sitt bestridande av ett åtal och att han, efter att ha gjort en avvägning av kostnaderna för resan, förklarar, att han hellre erkänner än tar på sig dessa kostnader, som enligt hans mening är högre än det väntade bötesstraffet. Naturligtvis får en möjlighet att höra den tilltalade per telefon användas av rätten med största urskiljning. Under det fortsatta utredningsarbetet synes böra övervägas om sådan möjlighet bör finnas även i mål där påföljden kan bli en annan än böter.

Beträffande målsägande uttalas i den remitterade promemorian (16 n) att

i brottmål bör man i telefon kunna höra även en målsägande som inte för talan. Sistnämnda inskränkning, som dock inte återfinnes i lagförslaget, synes förbundet onödig.

Förbundet anser det riktigt att som förutsättning för att förhandling enligt 2 § skall kunna hållas per telefon bland annat uppställas det villkoret att parterna samtycker därtill. Förbundet anser det däremot icke nödvändigt att uppställa detta villkor för förhör enligt 3 §. Om domstolen finner ett sådant förhör lämpligt och den som skall höras samtycker därtill, bör en tredskand part inte ha ovillkorligt rätt att hindra en sådan handläggning. Domstolen måste pröva om partens invändningar mot telefonförhör har något fog för sig.

Några särskilda regler om protokollföringen vid förhandling eller bevisupptagning med telefon finnes inte i lagförslaget. Det kan emellertid finnas skäl att, i varje fall under försökstiden, föreskriva att fonografisk upptagning av vad som förekommer regelmässigt skall ske.

11 Sveriges Advokatsamfund

Som utredningen angett kan man troligen vinna mycket i fråga om både tid och kostnader vid användning av telefon vid rättegång. Å andra sidan finns säkert många oklara punkter att diskutera såväl principiellt som rörande den praktiska tillämpningen av den föreslagna ordningen, kravet på så fullständig utredning som möjligt i målen *m. m.*

Utredningens framställning avser emellertid endast en försöksverksamhet. Det saknas därför anledning att i förevarande sammanhang behandla den problematik som är förenad med användning av telefon. Detta får anstå tills en utvärdering av försöksverksamheten föreligger.

Samfundet har ingen erinran mot att en försöksverksamhet av det slag utredningen föreslagit anordnas, särskilt inte som telefonanvändningen fordrar samtycke från de berörda sida.

12 Föreningen Sveriges statsåklagare

I likhet med utredningen anser föreningen, som begränsar sitt yttrande till brottmålsprocessen, att det är angeläget att ta tillvara de möjligheter som finns att rationalisera handläggningen vid domstol samt öka snabbheten i förfarandet. Det finns som utredningen påpekar goda skäl att anta, att ökad användning av telefon skulle medföra påtagliga fördelar. Värdefulla erfarenheter skulle under alla förhållanden fås genom en försöksverksamhet. Föreningen tillstyrker därför framställningen.

Föreningen har inte heller något att erinra mot att försöksverksamheten får den omfattning som utredningen tänkt sig. Varje part i en brottmålsprocess har ju enligt utredningens förslag rätt få saken prövad i normal ordning om han så önskar. Den föreslagna lagtexten ger möjligen utrymme för tvekan om parten – vid samtycke till telefonförhör – kan som villkor ställa att förhöret t. ex. sker på viss plats (jfr promemorian, s 12). Ett villkorat samtycke från en part bör enligt föreningens mening tolkas som ett nej, om villkoret inte kan uppfyllas.

Från de synpunkter föreningen närmast har att beakta finns inget ytterligare att tillägga.

13 Föreningen Sveriges åklagare

Såsom anförts i utredningens direktiv är inställelser inför rätten kostsamma och medför ofta betydande tidsutdräkt. Det är därför nödvändigt att, så långt hänsynen till rättssäkerheten medger det, utnyttja den utveckling som skett på telekommunikationsområdet. Föreningen har sålunda i princip intet att erinra mot tanken att ersätta vissa förhandlingar, som nu äger rum i rättssalen, med s.k. telefonmöten. Innan ett definitivt ställningstagande sker bör, som föreslagits, en försöksverksamhet äga rum. Föreningen anser att den föreslagna försöksverksamheten fått en tillräcklig omfattning och en lämplig inriktning. Erfarenheterna från tio tingsrätter och två hovrättsavdelningar torde ge tillräckligt underlag för fortsatta överväganden och vidare synes begränsningen av telefonmötena till upptagande av muntlig bevisning och utsagor av målsägande som ej för talan samt kravet på parternas samtycke betryggande ur rättssäkerhetssynpunkt.

Emot utformningen av förslaget till lag om försöksverksamheten har föreningen ingen erinran. När lagförslaget är kortfattat bör det kompletteras med tillämpningsföreskrifter i form av en förordning eller på annat lämpligt sätt, vari praktiska detaljer omkring försöksverksamheten behandlas, exempelvis frågor rörande identitetskontroll, åtgärder till förekommande av yttre påverkan på den hörde, den rekommenderade längsta tiden för telefonmöten m. m. Åtskilligt av det som bör inflyta i tillämpningsföreskrifterna finns behandlat i den aktuella promemorian.

Slutligen bör enligt föreningens mening försöksverksamheten föregås av att de domare, åklagare och advokater, som närmast blir berörda av försöksverksamheten, får genomgå en kortare utbildning i telefonmötesförfarande. Härigenom kan inte bara erforderlig teknisk förtrogenhet med apparaturen erhållas utan också önskvärd likformighet i förfarandet vid försöksdomstolarna främjas.

Under ovan angivna förutsättningar tillstyrker föreningen förslaget.

Bilaga 3
Det remitterade lagförslaget

Förslag till**Lag om försöksverksamhet med användning av telefon vid rättegång**

Härigenom föreskrivs följande.

1 § Vid de allmänna domstolar som regeringen eller, efter regeringens bemyndigande, domstolsverket bestämmer får vid handläggning av mål försöksvis användas telefon i enlighet med vad som anges i denna lag. Beslut om sådan försöksverksamhet får avse högst tio tingsrätter och högst två hovrätter.

2 § Vid förhandling enligt 42 kap. 10, 12–14 § eller 20 § andra stycket rättegångsbalken eller 5 § lagen (1974: 8) om rättegången i tvistemål om mindre värden får part helt eller delvis utföra sin talan och höras per telefon, om rätten finner det lämpligt och parterna samtycker till det. Detsamma gäller i fråga om huvudförhandling i brottmål, vari anledning ej förekommer att ådöma annan brottspåföljd än böter.

3 § Förhör med vittne eller sakkunnig får hållas per telefon, om rätten finner det lämpligt samt parterna och den som skall höras samtycker till det. Detsamma gäller förhör i brottmål med målsägande som hörs i anledning av åklagarens talan.

4 § Under försöksverksamheten får kallelse till förhandling eller till förhör per telefon ske i den ordning rätten finner lämpligt. I kallelse till den som skall utföra sin talan eller höras per telefon får ej utsättas påföljd.

5 § I fråga om rätt till ersättning och förskott på sådan ersättning vid medverkan i rättegång per telefon tillämpas vad som är föreskrivet om ersättning och förskott vid inställelse till förhandling.

Denna lag träder i kraft den 1 april 1979 och gäller till utgången av år 1980.

LAGRÅDET

Utdrag
PROTOKOLL
vid sammanträde
1979-01-19

Närvarande: f. d. regeringsrådet Martenius, regeringsrådet Petrén, justitierådet Sven Nyman, justitierådet Knutsson.

Enligt protokoll vid regeringssammanträde den 7 december 1978 har regeringen på hemställan av statsrådet och chefen för justitiedepartementet Sven Romanus beslutat inhämta lagrådets yttrande över förslag till lag om försöksverksamhet med användning av telefon vid rättegång.

Förslaget har föredragits inför lagrådet av hovrättsassessorn Tomas Stahre.

Förslaget föranleder följande yttrande.

Lagförslaget avser att möjliggöra att förhandling enligt RB och småmålslagen skall i viss omfattning kunna genomföras på så sätt att vissa i förhandlingen deltagande eller eljest däri medverkande följer förhandlingen och gör sina inlägg i denna per telefon. Försöksverksamheten avser att skaffa erfarenheter av en dylik förhandlingsform, bl. a. i syfte att klarlägga vilka lagändringar som erfordras för en permanent ordning. Då sålunda avsikten med lagförslaget icke är att bereda ett fullständigt underlag för den nya förhandlingsformen utan den blivande lagens uppgift blott är att utgöra grund för en tidsbegränsad försöksverksamhet vid några domstolar, kan lagrådets granskning begränsas med hänsyn härtill.

En förutsättning för användning av telefon vid förhandling är att rätten finner det lämpligt och att parterna och upplysningspersonerna samtycker. I motiven understrykes att samtycket skall föreligga hela tiden intill dess förhandlingen avslutats. Denna förutsättning framgår icke med full tydlighet av lagtexten. Lämpligen kan i 2 och 3 §§ första meningarna konjunktionen "om" utbytas mot "i den mån". Det framstår vidare som oklart hur det skall förfaras om telefonkonferensen avbrytes till följd av att samtycke återkallas eller rätten ändrar sin bedömning. Det synes stå öppet, när man skall återgå till handläggning enligt RB:s regler, om förhandlingen skall göras om från början eller om handläggningen skall fortsättas med utgångspunkt från det läge vari målet befann sig vid avbrottet.

Den verksamhet som skall tillåtas försiggå per telefon beskrivs i lagtexten som att part utför sin talan och hörs per telefon och att förhör med vittne och sakkunnig och i brottmål med målsägande hålls per telefon. Om denna beskrivning är tillfyllest kan ifrågasättas. Självklart är att rätten måste kunna utöva sin processledande funktion och tillkännage sina därmed sammanhängande beslut per telefon.

För part talan genom ombud och avvisar rätten ombudet, kan ombudet önska föra talan mot detta beslut. Enligt 49 kap. 4 § RB måste då ombudet genast anmäla missnöje med beslutet för att vara bevarad vid sin talerätt. Om ombudet som fört partens talan per telefon mottager avvisningsbeslutet per telefon, synes det tveksamt om det avvisade ombudet enligt lagförslagets ordalydelse äger göra missnöjesanmälan per telefon. Vittne eller sakkunnig som under ett förhör per telefon får ett editionsföreläggande befinner sig i en liknande situation. För att täcka fall av denna art kunde lagen utökas med en bestämmelse av innehåll att vid förhandling då telefon användes jämväl annan åtgärd som står i nära samband med parts utförande av talan eller med hörande av part, målsägande, vittne eller sakkunnig får vidtagas per telefon.

JUSTITIEDEPARTEMENTET

Utdrag
PROTOKOLL
vid regeringssammanträde
1979-01-25

Närvarande: statsministern Ullsten, ordförande, och statsråden Sven Romanus, Mundebo, Wikström, Friggebo, Wirtén, Huss, Rodhe, Wahlberg, Hansson, Lindahl, Winther, De Geer, Gabriel Romanus, Tham, Bondestam

Föredragande: statsrådet Sven Romanus

Proposition om försöksverksamhet med användning av telefon vid rättegång

Anmälan av lagrådsyttrande

Föredraganden anmäler lagrådets yttrande¹ över förslag till lag om försöksverksamhet med användning av telefon vid rättegång.

Föredraganden redogör för lagrådets yttrande och anför.

Lagrådet har inledningsvis föreslagit en mindre justering av 2 och 3 §§ första meningarna i syfte att klargöra att förhandling per telefon förutsätter samtycke av berörda personer inte bara vid förhandlingens början utan även därefter fortlöpande under förhandlingen. Jag har ingen erinran här emot.

Lagrådet tar vidare upp frågan hur handläggningen skall utformas om samtycke återkallas eller rätten ändrar sin bedömning. Enligt min mening kan det inte ges några generella regler i detta hänseende. I vad mån en förhandling skall göras om från början får prövas i varje enskilt fall. Härvid är anledningen till avbrottet av betydelse. Det kan exempelvis under ett pågående vittnesförhör per telefon där båda parter är närvarande i rättsalen visa sig att avgörandet i målet beror på tilltron till vissa av vittnets uppgifter. Detta kan föranleda part att återta sitt samtycke till telefonförhöret vilket leder till att förhöret avbryts. I sådant fall bör normalt förhandlingen göras om endast i den del där tilltron har haft betydelse. Skulle å andra sidan en part som hörs per telefon vilja avbryta samtalet eftersom han anser att han inte kan utföra sin talan på ett tillfredsställande sätt per telefon kan det finnas anledning att ta om hela förhandlingen från början.

¹ Beslut om lagrådsremiss fattat vid regeringssammanträde den 7 december 1978.

Det bör tilläggas att man härutöver självfallet har, vad gäller huvudförhandling, att beakta bestämmelserna om fortsatt och ny förhandling i 43 kap. 11 § och 46 kap. 11 § RB.

Mot lagrådets förslag i övrigt har jag ingen erinran. Detta föranleder en ändrad paragrafindelning.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen att anta det av lagrådet granskade lagförslaget med vidtagna ändringar.

Beslut

Regeringen ansluter sig till föredragandens överväganden och beslutar att genom proposition föreslå riksdagen att anta det förslag som föredraganden har lagt fram.

Innehåll

Propositionen	1
Propositionens huvudsakliga innehåll	1
Lagförslag	2
Utdrag av regeringsprotokollet den 7 december 1978	3
1 Inledning	3
2 Allmän motivering	4
2.1 Gällande ordning m. m.	4
2.2 Rättegångsutredningens framställning	5
2.3 Remissyttrandena	5
2.4 Behovet av en försöksverksamhet	6
2.5 Försöksverksamhetens omfattning och inriktning	7
3 Upprättat lagförslag	10
4 Specialmotivering	10
5 Hemställan	14
6 Beslut	14
 <i>Bilagor</i>	
Bilaga 1 Rättegångsutredningens promemoria jämte bilagor	15
Bilaga 2 Sammanställning av remissyttranden	28
Bilaga 3 Det remitterade lagförslaget	39
Utdrag av lagrådets protokoll den 19 januari 1979	40
Utdrag av protokoll vid regeringsammansammanträde den 25 januari 1979 ..	42